

Krzysztof Zaorski

Uniwersytet Warszawski
e-mail: kzaorski@nsa.gov.pl

ORCID 0000-0002-1531-7102

DOI: 10.15290/mhi.2018.17.01.17

Udział Bronisława Hełczyńskiego w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej

ABSTRAKT

Artykuł jest poświęcony Bronisławowi Hełczyńskiemu (1890–1978), który w latach 1928–1939 był członkiem Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej. Autor wskazuje powody, które mogły zadecydować o powołaniu Bronisława Hełczyńskiego na członka Komisji Kodyfikacyjnej. Opracowanie przedstawia także osobisty wkład Bronisława Hełczyńskiego w prace nad unifikacją i kodyfikacją prawa handlowego Rzeczypospolitej Polskiej. Autor zauważa, że Bronisław Hełczyński był jednym z kilku prawników, którzy redagowali polski Kodeks handlowy z 1934 r. Artykuł ukazuje także dokonania Hełczyńskiego na rzecz rozwoju nauki prawa morskiego i prawa ubezpieczeń.

ABSTRACT

The participation of Bronisław Hełczyński in the works of the Codification Commission of the Republic of Poland

The article concerns Bronisław Hełczyński (1890–1978), who was a member of the Codification Commission of the Republic of Poland during the period 1928–1939. The author indicates the reasons that may have led to his appointment as a member of the Codification Commission. The study also presents Bronisław Hełczyński's personal contribution to the work on the unification and codification of the commercial law of the Republic of Poland. The author notes that Hełczyński was one of several

lawyers who edited the Polish Commercial Code from 1934. The article also shows his achievements in the development of marine law and insurance law.

Słowa kluczowe: Bronisław Hełczyński, Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej, unifikacja prawa, kodyfikacja prawa, Kodeks handlowy z 1934 r., prawo handlowe, prawo morskie, prawo ubezpieczeniowe

Key words: Bronislaw Helczynski, Codification Commission of the Republic of Poland, unification of law, codification of law, Polish Commercial Code from 1934, commercial law, maritime law, insurance law

Wprowadzenie

Nazwisko profesora Bronisława Hełczyńskiego, za sprawą wciąż nielicznych publikacji poświęconych tej nietuzinkowej postaci, zazwyczaj kojarzone jest z prezesurą w Najwyższym Trybunale Administracyjnym¹ w latach 1934–1939 oraz jego późniejszą działalnością – przede wszystkim społeczną i polityczną (rządziej prawniczą) – na emigracji². Mniej znany pozostaje natomiast ten etap w życiorysie Bronisława Hełczyńskiego, który poświęcił on na udział w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej (dalej: KKRP)³. Ten stan rzeczy utrzymuje się, chociaż działalność i dorobek samej Komisji – od wielu lat ciesząc się niesłabnącym zainteresowaniem badaczy – doczekały się już licznych i różnorodnych opracowań⁴ oraz studiów poświęconych jej osiągnięciom

¹ Zob. K. Zaorski, *Bronisław Hełczyński jako Pierwszy Prezes Najwyższego Trybunału Administracyjnego (1934-1939)*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2017, nr 2, s. 85-109 wraz z powołaną tam literaturą i piśmiennictwem oraz A. Kobylska, *Profesor Bronisław Hełczyński (1890–1978) – ostatni Pierwszy prezes Najwyższego Trybunału Administracyjnego*, [w:] *Polska myśl prawnicza w XIX i XX wieku*, red. P. Majer, M. Seroka, K.M. Wojciechowski, Olsztyn 2012, s. 151-162.

² Zob. w szczególności M. Szczerbiński, G. Wieczorek, *Legionista, naukowiec, polityk. Życie i działalność profesora Bronisława Hełczyńskiego (1890-1978) w kraju i na obczyźnie*, [w:] *Między historią a prawem. Tom studiów dedykowany pamięci Bronisława Hełczyńskiego (1890–1978)*, red. P. Leszczyński, R. Niro, M. Szczerbiński, Gorzów Wlkp. 2007, s. 9-37 wraz z powołaną tam literaturą i piśmiennictwem.

³ Przykładowo w biogramie Hełczyńskiego przedstawionym w *Kto był kim w Drugiej w Rzeczypospolitej*, red. J. Majchrowski, Warszawa 1994, s. 159 informacja o jego członkostwie w Komisji nie została podana.

⁴ Analizę struktury, organizacji prac, pozycji prawnoustrojowej, ogólnych dokonań, składu osobowego Komisji, poszczególnych jej członków, celów kodyfikacji można odnaleźć m.in. w następujących pracach: Z. Radwański, *Kształtowanie się polskiego systemu prawnego w pierwszych latach II Rzeczypospolitej*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” (dalej: CzP-H) 1969, z. 1, 41-47; K. Sójka-Zielińska, *Organizacja prac nad kodyfikacją prawa cywilnego w Polsce międzywojennej*, CzP-H 1969, z. 2, s. 271-280; S. Grodziski, *Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej*, CzP-H 1981, z. 1, 47-81; W. M. Bartel, *Udział przedstawicieli środowisk akademickich*

w poszczególnych dziedzinach prawa⁵. Można odnaleźć również, pewnie nie mniej liczne, pozycje ukazujące sylwetki poszczególnych kodyfikatorów⁶ –

—w pracach Komisji Kodyfikacyjnej (1919–1939), „Krakowskie Studia Prawnicze” 1990, s. 175-184; A. Lityński, *Wydział karny Komisji Kodyfikacyjnej II Rzeczypospolitej. Dzieje prac nad częścią ogólną kodeksu karnego*, Katowice 1991; M. Mohyluk, *Porządkowanie prawa w II Rzeczypospolitej: Komisja Kodyfikacyjna i Rada Prawnicza*, CzP-H 1999, z. 1-2, s. 285-300; S. Grodziski, *W osiemdziesięciolecie Komisji Kodyfikacyjnej (geneza i struktura)* [w:] *Tworzenie prawa w Polsce. Tradycja i współczesność*, „Studia i Materiały”, t. 12, Warszawa 2000, s. 19 i nast; K. Sójka-Zielińska, *Z doświadczeń kodyfikacji prawa cywilnego w II Rzeczypospolitej* [w:] *Tworzenie prawa w Polsce. Tradycja i współczesność*, „Studia i Materiały” 2000, t. 12, s. 33-43; L. Górnicki, *Prawo cywilne w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919–1939*, Wrocław 2000, s. 12-115, A. Lityński, *Pół wieku kodyfikacji prawa w Polsce (1919–1969)*, Tychy 2001, s. 7-17; S. Płaza, *Kodyfikacja prawa w Polsce międzywojennej*, CzP-H 2005, z. 1, s. 219-230; P. M. Żukowski, *Wychowankowie Uniwersytetu Jagiellońskiego w Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939*, „Palestra” (dalej: Pal.) 2009, nr 9-10, s. 164-170; J. Markiewicz, *Kształtowanie się polskiego systemu prawa sądowego i jego twórcy w okresie międzywojennym 1919–1939 (Wybrane zagadnienia)*, „Teki Kom. Praw.–OL PAN” 2010, s. 113-122; A. Redzik, *Prawo prywatne na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie*, Warszawa 2009, s. 107-115; idem, *Komisja tworzenia dobrego prawa*, Pal. 2009, z. 9-12, s. 161-163; L. Górnicki, *Prawo jako czynnik integracji państwa w latach II Rzeczypospolitej*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 2011, nr 3375, *Prawo CCCXIII*, s. 133-145; M. Mazuryk, I. Sadowski, *Organizacja i funkcjonowanie Komisji Kodyfikacyjnych prawa cywilnego w latach 1919–1989. Zarys problematyki*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2013, t. XXII, nr 1, s. 8-13; I. Mazurek, *Specyfika prac Komisji Kodyfikacyjnej w procesie unifikacji prawa w II Rzeczypospolitej*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2014, s. 125-136; *Uniwersytet Jana Kazimierza w Lwowie*, red. A. Redzik, Kraków 2015, s. 540-542.

⁵ Biorąc pod uwagę tematykę niniejszego opracowania przede wszystkim przywołać należy opracowania odnoszące się do prawa prywatnego (z zakresu prawa cywilnego i prawa handlowego). Z dziedziny prawa cywilnego zob. np: S. Grodziski, *Z dziejów unifikacji polskiego prawa cywilnego*, CzP-H 1985, z. 2, s. 291-300; idem, *Prace nad kodyfikacją i unifikacją polskiego prawa prywatnego (1919-1947)*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” (dalej: KPP) 1992, z. 1-4, s. 9-19; L. Górnicki, *Prawo cywilne w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919–1939*, Wrocław 2000 wraz z powołanymi tam literaturą i piśmiennictwem; A. Redzik, *Prawo prywatne...*, s. 497. W dziedzinie prawa handlowego zob. np. L. Górnicki, *Organizacyjne zagadnienia kodyfikacji prawa handlowego w Komisji Kodyfikacyjnej RP (1919–1939)*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 2003, nr 2501, *Prawo CCLXXXV*, s. 261-287; L. Górnicki, *Zagadnienie systematyki kodyfikacji prawa cywilnego i handlowego w pracach Komisji Kodyfikacyjnej (1919–1939)*, KPP 2004, z. 3, s. 623-664; R. Jastrzębski, *Kodyfikacja i unifikacja polskiego prawa czekowego*, „Miscellanea Historico-Iuridica” (dalej: MH-I) 2011, t. X, s. 99-117; L. Górnicki, *Unifikacja i kodyfikacja prawa o spółkach akcyjnych w II Rzeczypospolitej Polskiej*, MH-I 2015, t. XIV, z. 1, s. 133-166; L. Górnicki, *Przewodnie konstrukcje i pojęcia Kodeksu handlowego z 1934 r.*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 2015, nr 3644, *Przegląd prawa i administracji CI*, s. 63-91; L. Górnicki, *Prace Komisji Kodyfikacyjnej RP nad kodeksem handlowym z 1934 r. – organizacja i koncepcja kodyfikacyjna*, „Przegląd Prawa Handlowego” (dalej: PPH) 2015, nr 8, s. 50-58.

⁶ Zob. np. sylwetki cywiliistów: W. Wołodkiewicz, *Stanisław Wróblewski – kodyfikator*, „Krakowskie Studia Prawnicze” 1990, s. 147-159; W. Najdus, *Zygmunt Marek: prawnik i polityk 1872–1931*, Warszawa 1992; *Fryderyk Zoll 1865–1948. Prawniki – Uczony – Kodyfikator*, red. A. Mączyński, Kraków 1994; W. Wołodkiewicz, *Ignacy Koschembahr-Lyskowski – romanista, cywilista, kodyfikator*, „Studia Iuridica” 1995, t. XXIX, s. 51-58; K. Sójka-Zielińska, *Ernest Till (1846–1926)*, KPP 1997, z. 3, s. 395-427; L. Górnicki, *Udział Stanisława Wróblewskiego w pracach Komisji Kodyfikacyjnej nad ustawami o prawie prywatnym międzynarodowym i międzydzielnicowym z 1926 r.*, KPP 2003, R. XII, z. 2, s. 265-300; A. Redzik, *Roman Longchamps de Berier (1883–1941)*, KPP 2006, z. 1, s. 5-108; idem, *Profesor Ernest Till (1846–1926) – w stuśódmiesiątym urodzin i osiemdziesiątym śmiertci*,

członków Komisji i ich wkładu w dzieło unifikacji i kodyfikacji prawa polskiego po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Żadna z nich nie została jednak poświęcona Bronisławowi Hełczyńskiemu, który w latach 1928–1939 był członkiem KKR, pracującym najpierw w Sekcji Prawa Handlowego, a następnie – po zmianach organizacyjnych w Komisji – w późniejszych podkomisjach zajmujących się zagadnieniami prawa handlowego.

Niniejsza publikacja stanowi próbę wypełnienia tej luki. Jej celem jest wskazanie powodów, które mogły decydować o mianowaniu Bronisława Hełczyńskiego członkiem KKR oraz przedstawienie na podstawie materiałów źródłowych⁷ jego osobistego wkładu w prace kodyfikacyjne.

Powołanie Bronisława Hełczyńskiego do KKR

Pierwszy skład KKR został powołany 22 sierpnia 1919 r. przez Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego⁸. Za datę początkową działalności Komisji uważa się jednak 23 września 1919 r., kiedy to prof. dr Franciszek Ksawery Fierich z Uniwersytetu Jagiellońskiego otrzymał dekret nominacyjny na prezydenta Komisji, zaś prof. dr Ernest Till z Uniwersytetu Lwowskiego, dr Stanisław Bukowiecki Prezes Prokuratury Generalnej oraz adwokat i notariusz dr Ludwik Cichowicz z Poznania zostali jej wiceprezydentami⁹.

Pal. 2006, nr 3-4, s. 125-132; idem, *Aleksander Doliński (1866–1930). Profesor prawa handlowego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie*, CzP-H 2007, z. 2, s. 291-327; idem, *Kazimierz Przybyłowski (1900–1987)*, KPP 2007, z. 4, s. 917-990; K. Pol, *Poczet prawników polskich XIX–XX w.*, Warszawa 2011; A. Redzik, *Eugeniusz Waśkowski (1866–1942). W siedemdziesięciolecie śmierci wybitnego uczonego i adwokata*, Pal. 2012, nr 9-10, s. 255-267; idem, *Maurycy Allerhand jako znawca i kodyfikator prawa upadłościowego*, Pal. 2016, nr 13, s. 452-461. Odnotować wypada, że upamiętnienia doczekał się sekretarz podkomisji pracujących nad kodeksem handlowym, związany z Komisją od 1925 r. Mieczysław Honzatko, zob. A. Redzik, *Mieczysław Honzatko – profesor, kodyfikator, adwokat*, Pal. 2005, nr 11-12, s. 143-152.

⁷ Przede wszystkim mowa tu o oficjalnych wydawnictwach Komisji, w tym 17 zeszytach tzw. działu ogólnego, a więc publikacjach wydanych w Warszawie w latach 1920–1931 jako: *Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Dział Ogólny*, t. 1, z. 1-14; wydanych także w Warszawie w 1932 r., 1934 r. i 1937 r. jako: *Komisja Kodyfikacyjna. Dział Ogólny*, (odpowiednio) t. I, z. 15; z. 16; z. 17. W dalszej części opracowania będą one przywoływane w skrócie jako: KK RP Dz.O., t. 1 i odpowiedni numer zeszytu.

⁸ „Przegląd Prawa i Administracji” (dalej: PPA) 1919, t. XLIV, s. 221-222.

⁹ Zob. KK RP Dz.O., t. 1, z. 2, s. 66 oraz S. Grodziski, *Komisja Kodyfikacyjna...*, s. 54. Wspomnieć można, że posiedzenie inauguracyjne Komisji odbyło się 10 listopada 1919 r. w Pałacu Rzeczypospolitej, siedzibie Sądu Najwyższego. W jego trakcie przemówienia wygłosili: prezydent Komisji profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego dr Franciszek Ksawery Fierich, Marszałek Sejmu Wojciech Trąmpczyński, Minister Sprawiedliwości Bronisław Sobolewski, Prezes Sądu Najwyższego Franciszek Nowodworski, Dziekan Wydziału Prawnego Uniwersytetu Warszawskiego Zygmunt Cybichowski; Prezes Rady Miejskiej m.st. Warszawy Ignacy Baliński, w imieniu Towarzystwa Prawniczego w Warszawie profesor Karol Lutostański, Prezes Naczelnej Rady Adwokackiej Cezary Poniowski. Teksty przemówień: KK RP Dz.O., t. 1, z. 1, s. 12-28. Zob. też KK RP Dz.O., t. 1, z. 2, s. 67. S. Grodziski wskazuje, że posiedzenie inauguracyjne odbyło się na Zamku Królewskim w Warszawie. Zob. S. Grodziski, *Komisja Kodyfikacyjna...*, s. 55.

Już z powyższego wynika, że powołując członków KKRП дąжono do uzyskania ponaddzielnicowego charakteru tego gremium prawniczego i zapewnienia reprezentacji wszystkim ośrodkom prawniczym kraju¹⁰. Stanisław Grodziski wyliczył, że wśród 44 członków pierwszego składu KKRП: 19 pochodziło z Warszawy, 11 z Krakowa, 8 z Poznania, 6 ze Lwowa oraz po 1 z Gdańska i Wilna¹¹. Przemysław M. Żukowski wskazuje z kolei, że na 69 członków KKRП (w całym okresie jej funkcjonowania) 25 posiadało mniejsze lub większe związki z Uniwersytetem Jagiellońskim¹². Do tego grona należy zaliczyć Bronisława Hełczyńskiego, który – chociaż pracował i mieszkał w Warszawie – to za sprawą odbytych studiów i dalszych przedsięwzięć naukowych miał ściśle związki z krakowską uczelnią.

Skład KKRП uwzględniał konieczność zapewnienia odpowiedniej reprezentacji różnych zawodów prawniczych: przedstawiciele praktyki i nauki prawa¹³. Powołanie w skład KKRП uważano powszechnie za wyróżnienie, zaś udział w jej pracach za patriotyczny obowiązek¹⁴. Członkowie KKRП swoje zaangażowanie traktowali jako misję społeczną¹⁵.

¹⁰ K. Sójka-Zielińska, *Z doświadczeń...*, s. 37. Listy z kandydatami na członków Komisji wydziału prawa przedstawiały Ministrowi Sprawiedliwości. Przykładowo Wydział Prawa i Administracji UJ w piśmie z dnia 15 lipca 1919 r. przedstawił listę 18 proponowanych przez siebie członków Komisji. Zob. skanokopia dokumentu [w:] P. M. Żukowski, *Wydział prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w latach 1918–1939*, Kraków 2016, s. 418-419. Kandydatów UJK do KKRП przedstawia A. Redzik, [w:] *Prawo prywatne...*, s. 109.

¹¹ Przy dalszych nominacjach proporcje te uległy wyraźnej zmianie na korzyść Warszawy, co wynikało z poważnej roli sędziów Sądu Najwyższego, licznie reprezentowanych w Komisji. Z późniejszych 25 nominacji 13 objęło prawników z Warszawy, 4 ze Lwowa, 3 z Wilna, 2 z Poznania, 2 z Krakowa i 1 z Katowic. Zob. S. Grodziski, *Komisja Kodyfikacyjna ...*, s. 54.

¹² P. M. Żukowski, *Wychowankowie...*, s. 170.

¹³ Por. K. Sójka-Zielińska, *Organizacja prac...*, s. 274. Zob. także M. Bieniak, *Rola adwokatów w pracach nad kodeksem zobowiązań*, Pał. 2009, nr 9-10, s. 171-179.

¹⁴ K. Sójka-Zielińska, *Z doświadczeń...*, s. 37.

¹⁵ „Praca w Komisji, niezbyt wysoko dotowanej, nie była zajęciem opłacalnym; ponadto zabierała wiele czasu od zajęć naukowych czy zawodowych. (...) przypadki zrzeczenia się mandatu były rzadkie. (...) Główną przyczyną tych rezygnacji był zły stan zdrowia lub niemożność wywiązania się z obowiązków, ciężących na członkach Komisji” zob. S. Grodziski, *Komisja Kodyfikacyjna...*, s. 53. Kwestie finansowe nie decydowały zatem o ubieganiu się o zaszczyt zasiadania w Komisji. Budżet „(...) od początku istnienia Komisji Kodyfikacyjnej był, oprócz jednego roku 1925 (ok. 700.000 zł), stale bardzo niski, co nastęrczało ustawicznie trudności przy honorowaniu referentów Komisji, wymagających specjalnych kwalifikacji i kompetencji” – zwracał uwagę senator dr K. Zaczek, sprawozdawca budżetu Ministerstwa Sprawiedliwości podczas rozpraw budżetowych w marcu 1931 r.; zob. KK RP Dz.O., t. 1, z. 14, s. 8. A. Mogilnicki, sprawujący w latach funkcję 1919–1923 Sekretarza Generalnego Komisji i wybitny karnista, wspominał: „Członkowie Komisji Kodyfikacyjnej nie otrzymywali żadnego uposażenia, praca była w zasadzie honorowa. Otrzymywaliśmy tylko tzw. żetony za posiedzenia, niewielkie wynagrodzenia za większe referaty oraz zwrot kosztów podróży przy wyjazdach. Wyjazdów tych było dużo, gdyż żeby rozłożyć równomiernie fatygę wyjazdów na wszystkich członków, mieszkających w różnych miastach, posiedzenia odbywały się to w Warszawie, to Krakowie, Lwowie lub Poznaniu. Było to niepraktyczne i kosztowne, ale wobec uwzględnienia prawników z różnych dzielnic – nieuniknione”. Zob. A. Mogilnicki, *Wspomnienia adwokata i sędziego*, oprac. B. Izdebska, Warszawa 2016, s. 224-225.

Bronisław Hełczyński w chwili utworzenia KKRK był 29-letnim, a więc stosunkowo młodym prawnikiem, bez większego doświadczenia zawodowego. W tym czasie w KKRK zasiadali i nadawali ton jej pracom – jeśli uwzględnić daty ich urodzin i dorobek – zasadniczo juryści o pokolenie starsi, o ugruntowanej już pozycji w środowisku prawniczym¹⁶. Przede wszystkim z tych względów Hełczyński nie mógł znaleźć się w pierwszym składzie Komisji. Urodzony w 1890 r., doktorat na Uniwersytecie Jagiellońskim uzyskał dopiero 10 listopada 1917 r., a więc na niespełna dwa lata przed powołaniem Komisji¹⁷. Nadmienić przy tym trzeba, że opóźnienie w ukończeniu studiów przez tego nader uzdolnionego studenta¹⁸ wynikało z przerwy spowodowanej skazaniem na karę więzienia za działalność niepodległościową (przemyt tzw. bibuły), a następnie z zawieruchy I wojny światowej i jego działalności legionowej. W 1919 r. gromadził zatem dopiero doświadczenie prawnicze. Hełczyński wspominał początki swojej drogi zawodowej następująco: „Po uzyskaniu doktoratu na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego jesienią 1917 roku zastanawiałem się co mam dalej ze sobą robić. Na razie zacząłem się, dzięki pomocy przyjaciół w biurze statystycznym, tak zwanej Centrali dla Odbudowy Galicji w Krakowie¹⁹, robiąc nudne zestawienia, które mógł opracowywać każdy, komu nie obce były cztery działania matematyczne. Czekano się zresztą na koniec wojny, który miał nam przynieść niepodległość. W tym czasie istniały już pierwsze zręby państwowości polskiej, choć to istniejące jeszcze w pewnej mierze na papierze Państwo Polskie nie było bynajmniej niepodległe. (...) nie miało ono jeszcze określonych granic, ale miało już swoje władze naczelne, które teoretycznie sprawowały rządy na obszarze dawnej Kongresówki. Najpierw Tymczasową Radę Stanu, później

¹⁶ Członkowie pierwszego składu Komisji: F.K.Fierich (ur. 1860), S. Bukowiecki (ur. 1867); L. Cichowicz (ur. 1857); E. Till (ur. 1846), A. Mogilnicki (ur. 1875), H. Konic (ur. 1860), W.L. Jaworski (ur. 1865), I. Koschembahr-Łyskowski (ur. 1864), S. Gołąb (ur. 1878), A. Doliński (ur. 1866), S. Wróblewski (ur. 1868), J. Sławski (ur. 1884), J.J. Litauer (ur. 1873), S. Sławski (ur. 1881), F. Nowodworski (ur. 1859), J. Makarewicz (ur. 1872), E. S. Rappaport (ur. 1877), M. Allerhand (ur. 1868), M. Bielewicz (ur. 1860), T. Bujak (ur. 1862), L. Domański (ur. 1877), J. Drwęski (ur. 1875), T. Dziurzyński (ur. 1879), H. Ettinger (ur. 1859), J. Glass (ur. 1864), A. Górski (ur. 1862), E. Krzymuski (ur. 1852), M. Kuratow-Kuratowski (ur. 1857), W. Makowski (ur. 1880), W. Mańkowski (ur. 1856), J. Morozowski (ur. 1864), Z. Marek (ur. 1872), W. Miklaszewski (ur. 1839), A. Parczewski (ur. 1849), L. Petrażycki (ur. 1867), W. Prądzyński (ur. 1882), Z. Seyda (ur. 1876), J. Skąpski (ur. 1868), K. Stefko (ur. 1875), J. Trammer (ur. 1876), F. Zoll (ur. 1865). W. Holewiński (ur. 1834 – zm. 8 października 1919 r.), K. Ćwikliński (ur. 1850 – zrzekł się mandatu), S. Rundstein (ur. 1876 – zrzekł się mandatu). Por. KK RP Dz.O., t. 1, z. 1, s. 7-10. Rówieśnik B. Hełczyńskiego Adam Chełmoński (advokat związany z Uniwersytetem Stefana Batorego w Wilnie) został „wybrany na członka Komisji” przez Prezydium ściśle 19 lutego 1925 r. Zob. KK RP Dz.O., t. 1, z. 8, s. 223.

¹⁷ P.M. Żukowski, *Profesorowie...*, s. 169.

¹⁸ Jak podaje J.A.B. Gawenda: „Wszystkie egzaminy złożył z odznaczeniem. Gdyby to były jeszcze normalne czasy cesarsko-królewskiej Austrii, dostałby zapewne pierścień cesarski za wyniki w nauce, jak to było w ówczesnym zwyczaju”; zob. J.A.B. Gawenda, *Bronisław Hełczyński jako uczony*, „I Drugiej Serii XXIV Ogólnego Zbioru Rocznik Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie. Rok 1980–1981”, Londyn 1982, s. 62.

¹⁹ Chodzi o C.K. Namiestnictwo Centrali Krajowej dla Gospodarcej Odbudowy Galicji w Krakowie.

Radę Regencyjną, która jako trzyosobowa głowa państwa miała powoływać rząd i wydawać akty ustawodawcze w formie dekretów. Na wiosnę 1918 roku na czele tego rządu stał jako prezydent ministrów Jan Kanty Steczkowski, zaś podsekretarzem stanu w Prezydium Rady Ministrów był Władysław Wróblewski, którego zadaniem było między innymi formowanie kadr przyszłej polskiej administracji. Zwrócił się on do swego brata profesora Stanisława Wróblewskiego, pod którego kierunkiem zamierzałem się poświęcić karierze naukowej, z zapytaniem czy wśród absolwentów uniwersytetu krakowskiego nie widzi kandydatów na urzędników tworzącej się polskiej administracji. Ten powiadomił mnie o tym, zachęcając bym odłożył zamierzaną pracę naukową na spokojniejsze czasy, a na razie zgłosił się do służby państwowej w Warszawie. Idąc za tą radą udałem się do Warszawy, gdzie zostałem zaangażowany do pracy w Prezydium Rady Ministrów i 15 kwietnia mianowany pomocnikiem referenta w ósmym stopniu służbowym. Szef mój – Władysław Wróblewski przydzielił mi funkcję sekretarza, czyli protokolanta Rady Ministrów²⁰.

W kontekście powyższego można zadać pytanie o przyczyny, jakie zadecydowały o powołaniu Hełczyńskiego do składu KKRK po dziewięciu latach od daty jej utworzenia. Należy przypuszczać, że była to wypadkowa kilku czynników i okoliczności, takich jak: wakat (wakaty?) na stanowisku członka Komisji, doświadczenie legislacyjne zdobyte w pracy Prezydium Rady Ministrów, a co za tym idzie dobre rozeznanie w funkcjonowaniu państwa, zainteresowania naukowe prawem handlowym i wreszcie ugruntowana, wysoka pozycja w środowisku krakowskich jurystów, w tym cenionych członków KKRK Fryderyka Zolla (iun.) i Stanisława Wróblewskiego (notabene podobno niepałających do siebie szczególnie sympatią)²¹.

Nie wiadomo kiedy wysunięto kandydaturę Hełczyńskiego, chociaż tego rodzaju informacje w odniesieniu do innych kandydatów zamieszczano w sprawozdaniach KKRK²². Nie jest znana także dokładna data mianowania Hełczyńskiego na członka KKRK. W literaturze i piśmiennictwie możemy odnaleźć dwie

²⁰ Dokonana przez autora transkrypcja archiwalnej audycji radiowej z cyklu Świadkowie historii, „Wspomnienie sekretarza polskiej Rady Ministrów” (1) – prof. Bronisław Hełczyński, Archiwum Polskiego Radia. W zbiorach Archiwum Akt Nowych w Warszawie można odnaleźć sporządzane pismem ręcznym przez B. Hełczyńskiego protokoły (ich duplikaty) z posiedzeń Rady Ministrów, w tym także protokół z 15 kwietnia 1918 r. obejmujący 4 posiedzenie Rady Ministrów Królestwa Polskiego. Zob. AAN, sygn. 120, Zespół: Gabinet Cywilny Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego w Warszawie, seria: Rada Ministrów, jednostka 2/2/0/3/120 Protokoły posiedzeń oraz ich duplikaty, k. 10-12.

²¹ Por. L. Górnicki, *Prawo cywilne...*, s. 116. Odnotować trzeba, że F. Zoll napisał wspomnienie pośmiertne o S. Wróblewskim, w którym z szacunkiem i uznaniem przedstawił sylwetkę zmarłego. Zob. F. Zoll, *Ś.p. Stanisław Wróblewski*, KPP 1939, z. 1, s. 7-15; *Wspomnienia Fryderyka Zolla (1865-1948)*, oprac. I. Homola Skąpska, Kraków 2000, s. 501-511.

²² Przykładowo w sprawozdaniu za okres 1 kwietnia 1930 r. – 1 czerwca 1931 r. wskazano, że na posiedzeniu Prezydium 4 sierpnia 1930 r. ustalono, że na miejsce opróżnione po śmierci W.L. Jaworskiego (zm. 14 lipca 1930 r.) kandydatem będzie wileński adwokat Zygmunt Jundziłł. Z kolei

daty powołania do KKRK: 1926 r.²³ i 1928 r.²⁴ Więcej okoliczności przemawia jednak za tym, aby tę drugą datę uznać za właściwą, co wcale nie musi oznaczać, że wcześniej nie miał on styczności z KKRK i jej pracami. Przykładowo, w 1921 r. nie będąc ówczesnie jeszcze członkiem KKRK, Hełczyński opracował – jak ustalił L. Górnicki – urzędowe *Sprawozdanie Komisji*, które zostało przedłożone ministrowi sprawiedliwości wraz z projektami ustaw o prywatnym prawie międzynarodowym i międzydzielnicowym autorstwa F. Zolla i *Rezolucją w sprawie odwetu*²⁵. Trudno dziś sprecyzować, czy opracowanie urzędowego *Sprawozdania Komisji* wynikało bezpośrednio ze współpracy Hełczyńskiego z Zollem, czy też z zatrudnienia w Prezydium Rady Ministrów.

Dociekając daty uzyskania statusu członka KKRK przede wszystkim trzeba pamiętać, że 15 grudnia 1927 r. lista członków KKRK liczyła 43 nazwiska i nie było na niej nazwiska Bronisława Hełczyńskiego²⁶. Nazwisko Hełczyńskiego (radcy prawnego w Prezydium Rady Ministrów) po raz pierwszy pojawiło się w spisie członków KKRK zamieszczonym w sprawozdaniu z jej działalności za

na posiedzeniu 23 lutego 1931 r. ustalono kandydaturę dr. Kazimierza Przybyłowskiego profesora Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie na miejsce zmarłego 23 grudnia 1930 r. Prezesa Sekcji Prawa Handlowego profesora A. Dolińskiego. Na posiedzeniu 20 kwietnia 1931 r. ustalono, że na miejsce zwolnione przez notariusza Franciszka Falkiewicza (zrzekł się mandatu członka Komisji z powodów rodzinnych i warunków pracy zawodowej), kandydatem będzie sędzia Sądu Najwyższego i profesor Wolnej Wszechnicy Polskiej Janusz Jamontt. Wreszcie na posiedzeniu 21 maja 1931 r. ustalono kandydaturę prezesa Sądu Najwyższego Bolesława Norberta Pohoreckiego na miejsce opróżnione 15 maja 1931 r. na skutek śmierci L. Petrażyckiego. Zob. KK RP Dz.O., t. 1, z. 14, s. 3-4, 19 i 55.

²³ Zob. J.A.B. Gawenda, *Bronisław Hełczyński...*, s. 62. Podobnie A. Kobylska, *Profesor Bronisław Hełczyński...*, s. 154.

²⁴ Datę taką, bez podania dnia i miesiąca, przyjmuje: P. M. Żukowski, *Wydział prawa...*, s. 413; idem, *Wychowankowie...*, s. 167; S. Grodziski, *Komisja Kodyfikacyjna...*, s. 75. Można odnaleźć także opracowania, które chyba tylko pozornie sugerują członkostwo B. Hełczyńskiego w Komisji już w 1927 r. Przykładowo, L. Górnicki wskazuje, że B. Hełczyński wszedł w skład sześciuosobowej powołanej w 1927 r. w ramach Sekcji Prawa Handlowego Podkomisji Kodeksu Handlowego, która obradowała nad projektem ustawy akcyjnej wypracowanym w ramach wspólnych posiedzeń Sekcji i komisji ministerialnej (Ministerstwa Przemysłu i Handlu), L. Górnicki, *Unifikacja i kodyfikacja...*, s. 140. Ten sam autor w innym opracowaniu podaje, że: „W 1928 r. nowym członkiem sekcji został B. Hełczyński” i dalej: „Sekcja Prawa Handlowego początkowo nie powołała podkomisji przygotowawczych, choć funkcjonowały one w Sekcji Prawa Cywilnego już od 1925 r. (...). Dopiero w 1927 r. powołano Podkomisję Kodeksu Handlowego, liczącą sześć osób (przewodniczący i referent główny A. Doliński, referenci A. Chełmoński, T. Dziurzyński, B. Hełczyński, A. Jackowski, J. Sułkowski), która pracowała w tym składzie do końca 1930 r.” L. Górnicki, *Organizacyjne zagadnienia...*, s. 267-268. Wydaje się, że rok 1927 należy łączyć z powołaniem Podkomisji Kodeksu Handlowego, a nie z mianowaniem B. Hełczyńskiego członkiem KKRK.

²⁵ Por. L. Górnicki, *Prawo cywilne...*, s. 120. Interesujące informacje na temat przebiegu prac nad projektami ustaw o prywatnym prawie międzynarodowym i międzydzielnicowym, zawierają *Wspomnienia Fryderyka Zolla...*, s. 310-314.

²⁶ KK RP Dz.O., t. 1, z. 10, s. 290-292. Druk zeszytu ukończono 15 grudnia 1927 r. Warto zauważyć, że na liście wymieniono Józefa Sułkowskiego, który członkiem KKRK został 4 listopada 1927 r. Datę podają za P.M. Żukowski, *Wydział prawa...*, s. 414. Nazwiska Hełczyńskiego nie zawiera lista opublikowana w sprawozdaniu KKRK za 1926 r., zob. KK RP Dz.O., t. 1, z. 9, s. 257-259.

okres 1 stycznia 1927 r. – 31 grudnia 1928 r.²⁷ Przyjmując, że Hełczyński nie był członkiem KKRП 15 grudnia 1927 r., zakładać trzeba, że wysunięcie jego kandydatury i mianowanie członkiem KKRП nie nastąpiło w okresie dwóch ostatnich tygodni 1927 r. Z uwagi na okres świąteczno-noworoczny jest to po prostu mało prawdopodobne.

Warto natomiast odnotować, że 20 marca 1927 r. zmarł uczestniczący w pracach Sekcji Prawa Handlowego adwokat Marek Kuratów-Kuratowski²⁸. Z kolei 24 lutego 1928 r. zmarł: Antoni Górski²⁹. Powyższe oznacza, że na początku 1928 r. w KKRП było najpierw jedno, a następnie, już po śmierci Górskiego, dwa nieobsadzone stanowiska jej członków, co pozwalało zgłosić kandydaturę Bronisława Hełczyńskiego.

Kompetencja do ustalania kandydatur na nowych członków KKRП należała do Prezydium ścisłego, składającego się z prezydenta i wiceprezydentów KKRП³⁰. Regulamin w tym zakresie zasadniczo był zatem powtórzeniem art. 5 zdanie drugie *in fine* ustawy o Komisji Kodyfikacyjnej („...dalszych członków mianuje Naczelnik Państwa na wniosek, postawiony przez prezydium komisji”). Do września 1928 r. Prezydium ścisłe tworzyli: prezydent F. Fierich i wiceprezydenci S. Bukowiecki, I. Koschembahr Łyskowski i W. Mańkowski³¹. Przyjąć można, że właśnie w gronie tych osób zapadła decyzja o przedstawieniu kandydatury Hełczyńskiego na członka KKRП³².

Można domniemywać, że wysuwając poszczególne kandydatury na członków KKRП Prezydium ścisłe kierowało się nie tylko potrzebami Komisji, ale także predyspozycjami osobistymi kandydatów oraz opiniami środowisk prawniczych na ich temat. Wpływ na poparcie dla kandydatury Bronisława Hełczyńskiego, a następnie mianowanie go członkiem KKRП, istotne znaczenie mogło mieć zatem jego doświadczenie legislacyjne nabyte w Prezydium Rady Ministrów,

²⁷ KK RP Dz.O., t. 1, z. 11, s. 346. Na liście członków KKRП zawartej w sprawozdaniu z jej działalności za okres 1 kwietnia 1930 r. – 1 czerwca 1931 r. Hełczyński figuruje już jako Szef Kancelarii Cywilnej Prezydenta RP; zob. KK RP Dz.O., t. 1, z. 14, s. 17. Z kolei w sprawozdaniu za okres od 1 czerwca 1932 r. – 31 maja 1934 r. Hełczyński wymieniany jest już jako Pierwszy Prezes Najwyższego Trybunału Administracyjnego. KK RP Dz.O., t. 1, z. 16, s. 14.

²⁸ KK RP Dz.O., t. 1, z. 12, s. 398.

²⁹ W 1928 r. zmarli także: Edmund Krzymuski (zm. 6 sierpnia), Franciszek Fierich (zm. 8 września), Juliusz Kałużniacki (zm. 16 listopada), Wiktoryn Mańkowski (zm. 28 grudnia); zob. KK RP Dz.O., t. 1, z. 11, s. 335.

³⁰ Zob. art. 11 § 2 i 5 trzeciego regulaminu. Postanowienia regulaminowe w tym zakresie były przestrzegane. E.S. Rappaport w trakcie posiedzenia Prezydium szerszego Komisji z dnia 11 września 1928 r. zwołanego po śmierci F. Fiericha wskazał, że sprawy wniosków o nominacje nowych członków Komisji załatwia Prezydium ścisłe (prezydent i wiceprezydenci), w którym Sekretarz Generalny pełni jedynie funkcję redaktora protokołu. Zob. KK RP Dz.O., t. 1, z. 11, s. 324.

³¹ Por. KK RP Dz.O., t. 1, z. 10, s. 287.

³² Po śmierci F. Fiericha i W. Mańkowskiego w skład Prezydium ścisłego wchodziło tylko dwóch ww. wiceprezydentów. KK RP Dz.O., t. 1, z. 11, s. 340. Prezydium ścisłe w takim składzie nie mogło podejmować skutecznych uchwał. Zgodnie z art. 11 § 4 obowiązującego od dnia 20 stycznia 1925 r. regulaminu do ich ważności wymagana była bowiem obecność trzech członków tego gremium.

najpierw w Wydziale Prawnym, a następnie w powołanym w dniu 7 marca 1927 r. Biurze Prawnym Prezesa Rady Ministrów, które – jak zauważono w piśmiennictwie – choć pod względem organizacyjnym było dość skromne, przez cały okres działalności wyróżniało się świetnym zespołem prawników³³.

Funkcjonowanie KKRП dowodziło, że dzieło kodyfikacji należy opierać na czynniku fachowym, i to nie tylko znawców prawa, teoretyków i praktyków, ale ludzi wykształconych w dziedzinie samej techniki legislacyjnej³⁴. Jerzy Stefan Langrod w 1927 r. zauważał, że: „(...) technika kodyfikacyjna to gałąź wiedzy, jak każda inna, i przyswoić ją sobie można w drodze studjów porównawczych lub dłuższej praktyki”³⁵.

Naszkieowany w ten sposób zarys sylwetki fachowego kodyfikatora warto uzupełnić o spostrzeżenia wybitnego cywilisty i członka Komisji Fryderyka Zolla, zawarte w odczycie wygłoszonym 3 czerwca 1929 r. na uroczystej akademii poświęconej dziesięcioleciu działalności Komisji. Otóż, wskazał on, że: „Twórcy ustawy (...) niestety, zbyt często nie zdają sobie (...) sprawy z tego, czego chcą. Aby wiedzieć jasno, czego się chce, trzeba naprzód znać gruntownie i wszechstronnie to, co my prawnicy nazywamy naturą rzeczy tj. treść stosunków życiowych, które mają być unormowane, ich etyczne walory, ich funkcje i wartość ekonomiczną i społeczną. (...) jeżeli ma powstać ustawa dobra, to współpraca nad nią może być udziałem tylko niewielu prawników, wybranych, przygotowanych i uzdolnionych w zupełności. Zwiększanie liczby uczestników tej pracy łączy się z niebezpieczeństwem, bo im większy ich zastęp, tem większą może być liczba takich, co dostatecznie nie wiedzą, czego chcą”³⁶.

W 1928 r. Hełczyński miał wszelkie predyspozycje do podjęcia, tak barwnie przedstawionej przez Zolla, celowej pracy kodyfikacyjnej w Komisji. Sądząc po jego zainteresowaniach naukowych, do których powrócimy nieco dalej, miał już wówczas na tyle dobre rozeznanie co do „natury rzeczy”, aby „wiedzieć czego chce” w powierzonych do opracowania projektach. Dodatkowo, w drodze długoletniej praktyki urzędniczej nabył już tak pożądaną w pracach kodyfikacyjnych umiejętność posługiwania się techniką legislacyjną. Mianowicie, Bronisław Hełczyński jako zatrudniony w Prezydium Rady Ministrów (od stycznia 1921 r. radca w wydziale prawnym; w latach 1926–1930 doradca prawny Prezesa Rady Ministrów) bierze czynny udział w tworzeniu istotnych aktów prawnych³⁷. Sam

33 Zob. R. Kraczkowski, *Aparat legislacyjny rządu w II Rzeczypospolitej*, „Państwo i Prawo” 1982, z. 7, s. 93-94.

34 K. Sójka-Zielińska, *Z doświadczeń...*, s. 41.

35 J.S. Langrod, *O kodyfikacji w Polsce*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1927, nr 48, s. 667.

36 KK RP Dz.O., t. 1, z. 13, s. 15-16.

37 J.A.B. Gawenda, *Bronisław Hełczyński...*, s. 62. Por. A. Kobylska, *Profesor Bronisław Hełczyński...*, s. 153-154. Informując o powołaniu Bronisława Hełczyńskiego na stanowisko Pierwszego Prezesa Najwyższego Trybunału Administracyjnego w ówczesnej prasie codziennej podano, że w okresie zatrudnienia w Prezydium Rady Ministrów „(...) współdziałał w opracowaniu dużej ilości kodyfikacji, zwłaszcza z zakresu prawa gospodarczego, jak np. ustawy o spółdzielniach, ustaw waloryzacyj-

Hełczyński, wspominając czasy u boku Prezydenta RP Ignacego Mościckiego w roli Szefa Kancelarii Cywilnej, zauważał: „(...) na skromnym stanowisku radcy prawnego Prezydium Rady Ministrów miałem w istocie daleko większy wpływ na bieg przynajmniej niektórych spraw państwowych, niż jako Szef Kancelarii Cywilnej. Mógłbym zacytować wiele przykładów, gdy wpłynąłem na dość istotne zmiany różnych projektów ministerialnych, przeredagowując je niekiedy tak gruntownie, że niewiele w nich z pierwotnych projektów zostawało. Nie mogę zacytować ani jednego wypadku oddziaływania na treść zamierzonych aktów ustawodawczych na stanowisku Szefa Kancelarii Cywilnej pomimo, że zostałem powołany na to stanowisku właśnie z uwagi na moje kwalifikacje prawnicze”³⁸.

Kwalifikacje prawnicze Hełczyńskiego wysoko oceniał Fryderyk Zoll. Gdy w styczniu 1924 r. premier Władysław Grabski zwrócił się do niego o pilne przygotowanie ustawy waloryzacyjnej, ofiarując mieszkanie w Ministerstwie Skarbu oraz wyjednanie urlopów urzędowych na Uniwersytecie Jagiellońskim i w KKRK, ten zgodził się, prosząc o trzy rzeczy. Pierwsza dotyczyła polecenia urzędowi statystycznemu (GUS), aby dostarczał w największym pośpiechu niezbędnych danych; druga – powołania do życia komisji, która stosownie do potrzeb wyrażałaby opinie na temat projektowanych rozwiązań; trzecia – przydzielenia do pomocy w pracach dr. Bronisława Hełczyńskiego z Prezydium Rady Ministrów, którego dobrze znał z Krakowa, jako swojego byłego ucznia i uważał za „wybitnie uzdolnionego prawnika”³⁹. Wszystkie oczekiwania Zolla zostały spełnione. Podjęta na tym polu praca w krótkim czasie zaowocowała przygotowaniem pod przewodnictwem Zolla i przy wydatnym udziale Hełczyńskiego rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 maja 1924 r. o przerachowaniu zobowiązań prywatno-prawnych (Dz. U. nr 42, poz. 441) oraz wydaniem przez wyżej wymienionych jeszcze w tym samym roku blisko dwustronicowego opracowania dotyczącego przerachowania zobowiązań prywatno-prawnych⁴⁰. W pół roku po oddaniu do druku tego opracowania (co miało miejsce

nych, prawa o domach składowych, prawa bankowego, górniczego i innych.” Zob. „Gazeta Polska”, 31 stycznia 1934 r., nr 31, s. 2.

³⁸ Powyższa refleksja powstała na tle nieuwzględnienia przez Prezydenta RP zastrzeżeń Hełczyńskiego do ustawy o szkołach akademickich, autorstwa Janusza Jędrzejewicza. Ówczesny Szef Kancelarii Cywilnej Prezydenta RP Hełczyński nie był entuzjastą forsowanych w niej rozwiązań. Za błąd tej ustawy uważał przede wszystkim ograniczenie autonomii uniwersyteckiej. Zob. B. Hełczyński, *Prezydent Mościcki widziany oczami szefa jego Kancelarii Cywilnej*, „Niepodległość”, t. 4, Londyn 1958, s. 229-230.

³⁹ *Wspomnienia Fryderyka Zolla...*, s. 380.

⁴⁰ W skład powołanej przez premiera W. Grabskiego w styczniu 1924 r. komisji, mającej na celu przygotowanie projektu rozporządzenia, wchodził: F. Zoll (przewodniczący), sędzia SN dr Tadeusz Bujak, poseł Adam Chełmoński (od 1926 r. członek KKRK), radca prawny Ministerstwa Przemysłu i Handlu Dzieżanowski, dr Alfred Gałuszka, radca Ministerstwa Skarbu Kazimierz Januszkiewicz, dyrektor Państwowego Urzędu Kontroli Ubezpieczeń dr Henryk Gruber, adwokat Marek Kuratowski (członek KKRK), dyrektor departamentu ustawodawczego Ministerstwa Sprawiedliwości dr Müller, dr Aleksander Raczyński, sędzia SN prof. Bronisław Stelmachowski, starszy radca

w czerwcu 1924 r.), w 1925 r. ukazało się jego drugie wydanie obejmujące już ok. 500 stron⁴¹. W drugiej połowie 1924 r. Zoll i Hełczyński kontynuowali bowiem współpracę, opracowując projekty dalszych rozporządzeń waloryzacyjnych uzupełniających pierwotne. Tym razem Bronisław Hełczyński został głównym referentem powołanej na powrót, prawdopodobnie w październiku 1924 r., komisji waloryzacyjnej⁴². Efektem prac pod przewodnictwem Zolla było siedem rozporządzeń waloryzacyjnych, które przedłożono premierowi Grabskiemu 15 grudnia 1924 r. Rada Ministrów przyjęła wszystkie te projekty bez zmian, a Prezydent RP podpisał je 27 grudnia 1924 r.⁴³, po czym zostały one jako rozporządzenia Prezydenta RP ogłoszone w Dzienniku Ustaw jeszcze w 1924 r.⁴⁴ Sądzić należy, że powyższe dokonania nie tyle dowodziły, co raczej potwierdzały pracowitość i talenty Hełczyńskiego, a tym samym zasadność pozytywnych opinii na temat jego osoby.

Powracając do zasygnalizowanego wcześniej wątku zainteresowań naukowych, wyjaśnić należy, że zadania powierzone Hełczyńskiemu w KKRK odpowiadały jego ambicjom akademickim. W 1927 r. wniósł na Uniwersytecie Jagiellońskim podanie o udzielenie *venia legendi*⁴⁵ (prawo wykładania) z zakresu

Prokuratorii Generalnej Edward Werner, radca Państwowego Urzędu Kontroli Ubezpieczeń Aleksander Weryho i w roli sekretarza B. Hełczyński. Zoll i Hełczyński wspólnie przygotowywali i opracowywali projekty uchwał komisji, moderując w ten sposób przebieg jej posiedzeń. Zob. F. Zoll, B. Hełczyński, *Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 maja 1924 r. o przerachowaniu zobowiązań prywatno-prawnych, z motywami i objaśnieniami oraz dodatkiem dla nieprawników*, Warszawa 1924, s. 6.

⁴¹ *Wspomnienia Fryderyka Zolla...*, s. 382.

⁴² Skład komisji uległ zmianie w ten sposób, że dr W. Kulikowski został jej członkiem na miejsce zmarłego Januszkiewicza, a dr K. Jaszczurowski zastąpił Müllera, który na dłuższy czas wyjechał z Warszawy; zob. *Wspomnienia Fryderyka Zolla...*, s. 388-389.

⁴³ *Ibidem*, s. 389.

⁴⁴ Zob. rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 28 grudnia 1924 r.: o uzupełnieniu przepisów rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 maja 1924 r. o przerachowaniu zobowiązań prywatno-prawnych (Dz. U. nr 115, poz. 1024); uzupełniające rozporządzenie z dnia 14 maja 1924 r. o przerachowaniu zobowiązań prywatnoprawnych w stosunku do wierzytelności z pożyczek, udzielonych przez b. rosyjskie banki ziemskie oraz b. rosyjskie towarzystwa kredytowe miejskie, których zarządy miały siedzibę prawną poza granicami Państwa Polskiego (Dz. U. nr 115, poz. 1025); o przerachowaniu zobowiązań związków samorządowych oraz obligacji opartych na takich zobowiązaniach (Dz. U. nr 115, poz. 1026); o przerachowaniu gwarantowanych przez Państwo obligacji i akcji kolei prywatnych w b. dzielnicy austriackiej tudzież obligacji, opartych na zobowiązaniach tych kolei (Dz. U. nr 115, poz. 1027); o przerachowaniu zobowiązań Skarbu Państwa Austriackiego i Węgierskiego, tudzież zobowiązań funduszu krajowego galicyjskiego, które ciążyą na Skarbie Państwa Polskiego (Dz. U. nr 115, poz. 1028); o przerachowaniu na nową walutę i ustaleniu wartości zobowiązań, wynikających z przepisów o ubezpieczeniu i odszkodowaniu z tytułu wypadków przy pracy (Dz. U. nr 115, poz. 1029); o przerachowaniu należności innemi przepisami nieobjętych oraz o posiłkowym stosowaniu rozporządzenia z dnia 14 maja 1924 r. (Dz. U. nr 115, poz. 1030).

⁴⁵ Postępowanie prowadzące do uzyskania *venia legendi* nazywało się habilitacją. Kandydat, któremu przyznano prawo wykładania w szkole akademickiej uzyskiwał tytuł docenta. Proces habilitacji był złożony (wieloletowy). Obejmował on złożenie podania i rozprawy habilitacyjnej, wstępną ocenę rady wydziałowej „odpowiednich osobistych kwalifikacji kandydata”, opracowanie referatów na

prawa handlowego i wekslowego na podstawie rozprawy *Ubezpieczenie na cudzy rachunek*⁴⁶. Referentami byli Stanisław Wróblewski i Tadeusz Dziurzyński, referentem wspomagającym – Fryderyk Zoll. Za przyznaniem Bronisławowi Hełczyńskiemu tytułu docenta prawa handlowego i wekslowego Uniwersytetu Jagiellońskiego Rada Wydziałowa opowiedziała się 23 czerwca 1928 r., a minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego zatwierdził tę decyzję 6 sierpnia 1928 r.⁴⁷

Wyprzedzając dalsze rozważania, odnotować można, że także po mianowaniu na członka KKR, Hełczyński przejawiał dalsze niemałe zainteresowania zagadnieniami z zakresu prawa handlowego.

Na II Zjeździe Prawników Polskich, który odbył się w Poznaniu w dniach 29 września – 2 października 1929 r. docent Hełczyński wystąpił z referatem o prawach mniejszości w spółkach akcyjnych⁴⁸. Praca w Komisji – jak należy sądzić – zaowocowała także opracowaniem encyklopedycznego hasła *Domy składowe i waranty*⁴⁹ oraz studium *Kupiec i czynności handlowe w świetle polskiego prawa międzynarodowego prywatnego*, opublikowanym w 1935 r. w *Księdze pamiątkowej ku czci Fryderyka Zolla*⁵⁰.

Jeśli chodzi o karierę uniwersytecką, to 14 listopada 1934 r. na podstawie decyzji Prezydenta RP Bronisław Hełczyński został profesorem tytularnym prawa

temat rozprawy, ocenę rady wydziałowej na podstawie przedstawionych referatów, w przypadku pozytywnej oceny wyznaczano, tj. termin dyskusji habilitacyjnej (kolokwium) – II akt habilitacji, próbny wykład habilitacyjny na temat jednego z trzech zaproponowanych przez kandydata tematów – III akt habilitacji, w przypadku pozytywnej oceny głosowanie profesorów za udzieleniem *venia legendi*. Dalej zaś decyzja Rady Wydziałowej wymagała zatwierdzenia przez Senat Akademicki, a następnie przez ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego. Rada Wydziału miała wyjątkowo prawo zwolnienia kandydata z II i (lub) III aktu habilitacji, np. na podstawie jego osiągnięć naukowych. Zob. szerzej P. M. Żukowski, *Wydział prawa...*, s. 191-193.

46 Rozprawa została wydana w Krakowie w 1927 r. nakładem Polskiej Akademii Umiejętności. W ponad 400-stronicowej pracy Hełczyński wykazał się dobrą znajomością niemiecko- i francuskojęzycznej literatury przedmiotu, przedstawił także własną konstrukcję ubezpieczenia na cudzy rachunek.

47 P.M. Żukowski, *Profesorowie...*, s. 169.

48 *II Zjazd Prawników Polskich*, Pał. 1929, nr 5, s. 245-247; nr 10-11, s. 498-499. Podają za P.M. Żukowski, *Wydział prawa...*, s. 453. Referat został opublikowany; zob. B. Hełczyński, *O prawach mniejszości w spółkach akcyjnych*, „Themis Polska” 1928/1929, t. IV, s. 49 i nast.

49 B. Hełczyński, *Domy i waranty* [w:] *Encyklopedia podręczna prawa publicznego (konstytucyjnego, administracyjnego i międzynarodowego)*, t. 1, red. Z. Cybichowski, Warszawa 1930, s. 110-116. B. Hełczyński jako autor wspomnianego hasła wykazał się znajomością prawniczej literatury francuskiej i niemieckiej. Odnotować trzeba, że w gronie autorów hasel znaleźli się tak wyróżniający prawnicy, jak: J. Glass, S. Kutrzeba, E. S. Rappaport, Z. Cybichowski, A. Mogilnicki, W. Komarnicki, T. Hilarowicz, K.W. Kumianiecki, S. Wróblewski, L. Erlich, W. E. Rappé, E. Till, T. Brzeski, F.X. Fierich.

50 B. Hełczyński, *Kupiec i czynności handlowe w świetle polskiego prawa międzynarodowego prywatnego*, [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Fryderyka Zolla*, Kraków 1935, s. 337-352.

51 Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, S II 619, Teczka personalna B. Hełczyńskiego. Podają za P. M. Żukowski, *Wydział prawa...*, s. 285.

handlowego i wekslowego Uniwersytetu Jagiellońskiego⁵¹, kierowanej od 1920 r. przez profesora T. Dziurzyńskiego. W tym samym 1934 r. kandydatura Hełczyńskiego była brana pod uwagę jako jedna z trzech na Katedrę Prawa Handlowego i Wekslowego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Jego kontrkandydatami byli związani od lat z lwowską uczelnią Roman Piotrowski i Mieczysław Honzatko. Ostatecznie ten ostatni, związany także od lat z Komisją⁵², został mianowany 31 sierpnia 1935 r. profesorem nadzwyczajnym prawa handlowego i wekslowego ze skutkiem od 1 września 1935 r.⁵³

Na podstawie samych dokonań Hełczyńskiego i nabytego przez niego doświadczenia do 1928 r. można przyjąć, że miał on niezbędne kwalifikacje merytoryczne do uzyskania statusu członka Komisji. W jego przypadku najpewniej sprawdziło się zatem powiedzenie, że los sprzyja przygotowanym.

Przebieg prac KKRП nad prawem handlowym z udziałem Bronisława Hełczyńskiego i jego wkład w dzieło kodyfikacji

Ukazanie osobistego wkładu Bronisława Hełczyńskiego jako członka Komisji w dzieło kodyfikacji wymaga przybliżenia przebiegu prac nad kodyfikacją prawa handlowego w ramach jednostek organizacyjnych Komisji, których był on członkiem, tj. Sekcji Prawa Handlowego (w szczególności zaś utworzonej w jej ramach Podkomisji Kodeksu Handlowego) i powołanych po zniesieniu sekcji Podkomisji prawa handlowego oraz Podkomisji prawa morskiego i rzeczowego⁵⁴. Jednocześnie zaznaczyć trzeba, że niektóre zagadnienia z obszaru szeroko rozumianego prawa handlowego pozostawały w gestii innych gremiów Komisji

⁵² Magister praw Mieczysław Honzatko (pracownik lwowskiego Biura Komisji, a zarazem protokolarz) w 1925 r. został mianowany przez prezydenta Komisji referendarzem Sekretariatu Generalnego Komisji; zob. KK RP Dz.O., t. 1, z. 8, s. 225.

⁵³ A. Redzik, *Mieczysław Honzatko ...*, s. 147. Szerzej na temat sylwetek kontrkandydatów B. Hełczyńskiego w *Uniwersytet Jana Kazimierza w Lwowie*, red. A. Redzik, Kraków 2015, s. 484-486.

⁵⁴ Odnotować trzeba, że B. Hełczyński jako członek KKRП miał prawo uczestniczyć z głosem doradczym w posiedzeniach innych sekcji niż ta w której pracach brał udział (art. 5 § 2 trzeciego regulaminu) i z prawa tego niekiedy korzystał. Wynikało to przede wszystkim z powiązań prawa handlowego z prawem cywilnym (zobowiązania i prawo rzeczowe). W dniu 17 kwietnia 1929 r. uczestniczył w obradach Podsekcji części ogólnej kodeksu cywilnego oraz zobowiązań. Natomiast w 1937 r. przedłożył (zapewne korzystając z uprawnienia przewidzianego w art. 26 czwartego regulaminu, choć nie wiadomo, czy działał jako członek KKRП, czy też jako Pierwszy Prezes NTA) opinię na temat projektu prawa rzeczowego. Szerzej zob. odpowiednio L. Górnicki, *Prawo cywilne ...*, s. 399-400 i 320. Na analogicznych zasadach w pracach nad kodeksem handlowym brał zapewne udział lwowski profesor Maurycy Allerhand i przywoływany wielokrotnie F. Zoll. O istotnym udziale M. Allerhanda w pracach nad kodeksem handlowym, m.in. wspólnie z T. Dziurzyńskim, wspominają A. Radwan i A. Redzik, *O dwóch dwudziestoleciami i trzech jubileuszach prawa handlowego w Polsce*, PPH 2009, nr 9, s. 6. Z kolei P. M. Żukowski, odwołując się do spuścizny T. Dziurzyńskiego zachowanej w archiwum UJ, wzmiankuje o znacznym zaangażowaniu F. Zolla w dyskusję nad szeregiem projektów opracowywanych przez Podkomisję prawa handlowego, mimo braku jego przynależności do tej podkomisji. Zob. P. M. Żukowski, *Wydział prawa...*, s. 414.

i przez te gremia zostały opracowane. Mowa tu: o przepisach kolizyjnych prawa handlowego w obrocie prywatnym wewnętrznym i międzynarodowym (odpowiednio prawo prywatne międzydzielnicowe i prawo prywatne międzynarodowe), które powstały w Sekcji Prawa Cywilnego współdziałającej z Sekcją Prawa Handlowego oraz o projektach dotyczących prawa upadłościowego i układowego, przygotowanych w ramach Sekcji Postępowania Cywilnego, a następnie w odpowiednich podkomisjach, które ją zastąpiły. W tych pracach Bronisław Hełczyński nie uczestniczył⁵⁵.

Prezydent Komisji profesor F. Fierich już w inauguracyjnym odczycie *Rzut oka na najważniejsze zadania prac kodyfikacyjnych* zwrócił uwagę na szczególne znaczenie unifikacji i kodyfikacji⁵⁶ szeroko pojmowanego prawa handlowego⁵⁷.

Prawo handlowe w okresie międzywojennym „stanowiło spójny dział prawa cywilnego o nowoczesnej konstrukcji i treści regulacji stosunków prawnych z udziałem profesjonalnych uczestników obrotu gospodarczego”⁵⁸. Ówczesne prawo prywatne cechował zatem dualizm. Prawo handlowe obok prawa cywilnego stanowiło odrębną gałąź prawa prywatnego⁵⁹.

Niebawem, bo już w trakcie obrad w dniach 12-14 listopada 1919 r. w ramach Wydziału ustawodawstwa cywilnego (Wydziału Cywilnego – stosownie

55 Przed wejściem w życie czwartego regulaminu w styczniu 1933 r. w ramach Sekcji Postępowania Cywilnego działały w tym obszarze specjalne podkomisje przygotowawcze, tj. Podkomisja prawa upadłościowego (powstała prawdopodobnie w 1927 r.), Podkomisja ustawy o zapobieganiu upadłości (powołana w 1930 r. lub 1931 r.). Od 1933 r. problematyką powyższą zajmowały się Podkomisja postępowania upadłościowego oraz Podkomisja postępowania układowego. B. Hełczyński nie był członkiem żadnej z ww. podkomisji. Szerzej patrz L. Górnicki, *Organizacyjne zagadnienia...*, s. 270-273 i 287. L. Górnicki wymieniając projekty opracowane w Podkomisji prawa handlowego wskazuje: „Dokonano też w podkomisji w związku ze zmianami wprowadzonymi w 1934 r. do podpisanej w Paryżu Konwencji Związkowej o Ochronie Własności Przemysłowej, nowelizacji rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 marca 1928 r. o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych (Dz. U. R.P. nr 89, poz. 384). Funkcję referenta pełnił F. Zoll, a współreferenta J. Wasilkowski.”; zob. L. Górnicki, *Organizacyjne zagadnienia...*, s. 269. Podane przez tego autora źródło, tj. KK RP Dz.O., t. 1, z. 1, s. 6, 37-38, pozwala potwierdzić udział dwóch ww. prawników we wspomnianych pracach, samo w sobie natomiast nie wydaje się być wystarczające do przyjęcia, że prace te zostały przeprowadzone w ramach wspomnianej podkomisji.

56 Przez kodyfikację *sensu largo* należy rozumieć stworzenie jednolitej, usystematyzowanej całości przepisów prawnych z określonej dziedziny prawa. Natomiast unifikacja stanowi ujednostajnienie (ujednolicenie) prawa przez wprowadzenie jednakowych uregulowań na obszarze państwa, czy też kilku państw. Szerzej R. Jastrzębski, *Kodyfikacja i unifikacja...*, s. 100-101.

57 „(...) Tworząc jednolite ustawodawstwo polskie, winniśmy pamiętać o tem, że nasza Ojczyzna nie może być państwem odosobnionem, lecz, że jest związana z traktatami z innymi państwami, a tem samem musi tak swoje stosunki prawne regulować, aby mogła ze względów ekonomicznych i społecznych i ze względu na swoje stanowisko państwowe spełnić jak najlepiej swoje zadania narodowe, społeczne i ogólnoludzkie. Myśl przewodnia w przedmiocie wytworzenia ustawodawstwa o podobnych zasadach z państwami zagranicznymi będzie miała wybitną doniosłość w dziedzinie prawa handlowego, morskiego, wekslowego i czekowego”; zob. KK RP Dz.O., t. 1, z. 1, s. 31.

58 A. Szajkowski, *Prawo spółek handlowych*, Warszawa 1995, s. 39.

59 Zob. A. Redzik, *Prawo prywatne...*, s. 269-270.

do terminologii przyjętej w drugim regulaminie z 1921 r.) wyodrębniono zatem trzy sekcje: Sekcję Prawa Cywilnego, Sekcję Procedury Cywilnej oraz Sekcję Prawa Handlowego⁶⁰.

Prezesem liczącej początkowo ośmiu członków Sekcji Prawa Handlowego⁶¹ został Aleksander Doliński (profesor UJK we Lwowie). Na wiceprezesa sekcji wybrano Stanisława Wróblewskiego (profesora UJ), zwanego „polskim Papiniąnem”⁶², a na sekretarza dr. Jana Sławskiego (adwokata z Poznania)⁶³. Po złożeniu mandatu członka KKRK przez tego ostatniego w 1920 r.⁶⁴ funkcję sekretarza objął Tadeusz Dziurzyński (profesor UJ). Do 1925 r. sekcja podwoiła swój skład. Jej członkami byli: A. Doliński (prezes), S. Wróblewski (wiceprezes), T. Dziurzyński (sekretarz) oraz M. Allerhand, L. Cichowicz, S. Gołąb, A. Górski, H. Konic, M. Kuratowski, J.J. Litauer, R. Longchamps, L. Petrażycki, K. Stefko, E. Till, J. Trammer i F. Zoll (członkowie)⁶⁵. W 1926 r. z tego składu ubyli: L. Cichowicz wiceprezydent Komisji (złożył mandat z powodu choroby) i E. Till (zm. 21 marca 1926 r.). W tym samym roku do Sekcji Prawa Handlowego dołączył również Bronisław Hełczyński – Adam Chełmoński⁶⁶. Do podobnych zmian w składzie sekcji doszło także w 1927 r. Na miejsca po zmarłym 20 marca 1927 r. M. Kuratowskim oraz A. Górskim przybyli A. Jackowski i nowy członek KKRK J. Sułkowski⁶⁷. Jak już wspomniano, w 1928 r. członkiem Sekcji Prawa Handlowego został Bronisław Hełczyński. Przez niemal kolejne dwa lata (do śmierci A. Dolińskiego, który zm. 23 grudnia 1930 r.) sekcja działała w składzie szesnastoosobowym. W 1931 r. ze składu sekcji ubył na skutek samobójczej śmierci L. Petrażycki, a dołączył W. Dbałowski. Do 1933 r., a więc do dnia jej rozwiązania Sekcja Prawa Handlowego formalnie pracowała w składzie piętnastoosobowym (S. Wróblewski – prezes, T. Dziurzyński – wiceprezes, A. Chełmoński

⁶⁰ KK RP Dz.O., t. 1, z. 2, s. 67.

⁶¹ W pierwszym składzie Sekcji Prawa Handlowego znalazło się 8 członków, chociaż nie wszystkie nazwiska, jak słusznie zauważa L. Górnicki, wymieniono w wydawnictwach Komisji. Byli to: A. Doliński, S. Wróblewski, J. Sławski, T. Dziurzyński, M. Kuratowski, J.J. Litauer, A. Górski i F. Zoll. Zob. L. Górnicki, *Organizacyjne zagadnienia...*, s. 267.

⁶² W latach dwudziestych miał go tak nazwać jego wierny uczeń Rafał Taubenschlag, a przydomek ten przyjął się w polskiej i światowej romanistyce. Podaję za L. Górnicki, *Organizacyjne zagadnienia...*, s. 265.

⁶³ Zob. lista członków Komisji opublikowana w KK RP Dz.O., t. 1, z. 1, s. 8 oraz L. Górnicki, *Prawo cywilne...*, s. 109.

⁶⁴ KK RP Dz.O., t. 1, z. 2, s. 72. J. Sławski ponownie został mianowany członkiem Komisji na miejsce opróżnione przez Z. Marka. Prezydium wysunęło jego kandydaturę na posiedzeniu 9 lutego 1932 r. Zob. KK RP Dz.O, t. 1, z. 15, s. 5. Ponownie został mianowany członkiem Komisji 24 marca 1934 r. L. Górnicki, *Organizacyjne zagadnienia...*, s.271.

⁶⁵ KK RP Dz.O., t. 1, z. 8, s. 228-229.

⁶⁶ KK RP Dz.O., t. 1, z. 9, s. 241, 255-256.

⁶⁷ Na wykazie członków sekcji zamieszczonym w KK RP Dz.O., t. 1, z. 10, s. 288-298, nie zamieszczono nazwiska prof. Górskiego. Datę śmierci Kuratowskiego podaję za KK RP Dz.O., t. 1, z. 12, s. 398. Taka sama data została podana w prasie, zob. „Gazeta Sądowa Warszawska” 28 marca 1927 r., nr 13, s. 1. L. Górnicki wskazuje, że jego zgon nastąpił 23 marca 1927 r., zob. L. Górnicki, *Organizacyjne zagadnienia...*, s. 267.

– sekretarz oraz członkowie: M. Allerhand, W. Dbałowski, S. Gołąb, B. Hełczyński, A. Jackowski, H. Konic, J.J. Litauer, R. Longchamps, K. Stefko, J. Sułkowski, J. Trammer, F. Zoll)⁶⁸.

Z punktu widzenia uwieńczonych sankcją ustawodawczą dokonań kluczowe dla Bronisława Hełczyńskiego okazały się podkomisje pracujące nad kodeksem handlowym, tj. Podkomisja Kodeksu Handlowego funkcjonująca do końca 1932 r. oraz jej następczyni, powołana z początkiem 1933 r., Podkomisja Prawa Handlowego. Pierwszą z wymienionych podkomisji powołano w ramach Sekcji Prawa Handlowego w 1927 r. W kontekście wcześniejszych rozważań przyjąć należy, że Bronisław Hełczyński dołączył do jej składu w 1928 r. Nowemu członkowi KKR, podobnie jak A. Chełmońskiemu, T. Dziurzyńskiemu, A. Jackowskiemu, J. Sułkowskiemu, przypadła w niej rola referenta. Przewodniczącym tej podkomisji i referentem głównym był specjalizujący się w prawie handlowym A. Doliński⁶⁹. W literaturze określa się tego uczonego mianem najwybitniejszego w Polsce znawcy prawa spółek od końca XIX w. do dnia jego śmierci w 1930 r.⁷⁰

Zakres zadań, jakie przypadły Hełczyńskiemu po uzyskaniu członkostwa w KKR, w porównaniu z zakresem zadań i ról innych członków Sekcji Prawa Handlowego (legitymujących się dłuższym stażem w KKR), wyglądał dość skromnie. Natomiast zakres obowiązków Hełczyńskiego nie odbiegał od zakresu obowiązków J. Sułkowskiego, członka sekcji od 4 listopada 1927 r. Obaj mieli dokładnie takie same zadania, tj. byli referentami Podkomisji Kodeksu Handlowego, a więc osobami odpowiedzialnymi za przygotowanie określonych zagadnień, mających stać się częścią przyszłego kodeksu handlowego. Można wnioskować zatem, że taki zakres obowiązków wiązał się z jednej strony z ich nieodległym w czasie dołączeniem do składu KKR⁷¹, z drugiej zaś z jej aktualnymi wówczas potrzebami. Jednocześnie zauważyć trzeba, że ówczesne prace z udziałem przedstawicieli ministrów przemysłu i handlu oraz sprawiedliwości nad przyszłym kodeksem handlowym były prowadzone dość intensywnie przy współudziale delegatów i przedstawicieli ministrów sprawiedliwości oraz przemysłu i handlu⁷². Ostateczne zakończenie tych prac pozostawało jednak w ścisłym związku z ukończeniem prac nad projektem części ogólnej kodeksu cywilnego i prawa zobowiązań⁷³.

Prace Podkomisji Kodeksu Handlowego zostały przerwane z końcem 1930 r. na skutek śmierci jej przewodniczącego A. Dolińskiego. Funkcję przewodniczącego tej podkomisji powierzono S. Wróblewskiemu, a T. Dziurzyński został

⁶⁸ KK RP Dz.O., t. 1, z. 14, s. 19 i 22. J. Trammer faktycznie nie uczestniczył w pracach Komisji z powodu choroby, zob. KK RP Dz.O., t. 1, z. 15, s. 26 i 29.

⁶⁹ KK RP Dz.O., t. 1, z. 11, s.344.

⁷⁰ A. Redzik, *Prawo prywatne...*, s. 279.

⁷¹ Por. KK RP Dz.O., t. 1, z. 11, s. 339-345.

⁷² Na temat instytucji delegatów ministerialnych zob. np. L. Górnicki, *Organizacyjne zagadnienia...*, s. 273-281.

⁷³ KK RP Dz.O., t. 1, z. 11, s. 329.

referentem głównym. Bronisławowi Hełczyńskiemu i J. Sułkowskiemu przypisano funkcję referentów, z kolei A. Chełmoński i A. Jackowski pozostali członkami podkomisji. Po wyborze S. Wróblewskiego odłożono na pewien czas dyskusję nad kodeksem handlowym, skupiając się na pracach nad projektem ustawy o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością⁷⁴.

Ze sprawozdania z działalności KKRZP za okres 1 czerwca 1931 r. – 1 czerwca 1932 r. wynika, że w składzie Podkomisji Kodeksu Handlowego nie nastąpiły zmiany. Jej skład przedstawiał się następująco: S. Wróblewski (przewodniczący), T. Dziurzyński (referent główny), A. Chełmoński, B. Hełczyński, J. Sułkowski i A. Jackowski (referenci)⁷⁵. Tych sześciu wyżej wymienionych prawników redagowało w tym czasie przyszły polski kodeks handlowy⁷⁶.

Wyjaśnienia przy tym wymaga, że pierwsze projekty przepisów, które weszły później do zakresu regulacji kodeksu handlowego, powstały już w początkowym okresie działalności KKRZP. Największy wpływ na kształt przyszłego kodeksu wywarli pierwsi referenci: A. Górski i A. Doliński⁷⁷. Górski, który w 1920 r. opracował projekt o domach składowych⁷⁸, w tym samym roku przedłożył projekt przepisów o kupcu, wychodząc z założenia, że polski kodeks handlowy powinien oprzeć się wyłącznie na systemie podmiotowym⁷⁹. Ten niemający charakteru kompleksowego projekt był przedmiotem dyskusji w wąskim gronie członków Sekcji Prawa Handlowego, ale opinie co do przyjętego w nim założenia były podzielone⁸⁰. Górski, bazując na projekcie włoskim profesora Alfreda Rocco z 1926 r., opracował obejmujący pewną całość projekt kodeksu handlowego. Projekt został opublikowany w oficjalnym wydawnictwie KKRZP⁸¹. Nie stał się on jednak przedmiotem obrad Sekcji Prawa Handlowego, która uznała za pilniejsze skoncentrowanie uwagi na projektach dotyczących spółek akcyjnych i z ograniczoną odpowiedzialnością. Główny ciężar prac z tego zakresu spoczywał na profesorze Dolińskim. Na podstawie jego referatu KKRZP przyjęła projekt prawa o spółkach akcyjnych, który w marcu 1928 r. został ogłoszony w formie rozporządzenia Prezydenta RP⁸². Po śmierci A. Górskiego, za podstawę prac

74 Komisja Kodyfikacyjna. Podkomisja Prawa Handlowego. z. 1: Projekt kodeksu handlowego uchwalony w pierwszym czytaniu przez Podkomisję prawa handlowego Komisji Kodyfikacyjnej, Warszawa 1933, s. 3.

75 KK RP Dz.O., t. 1, z. 15, s. 30.

76 Por. L. Górnicki, *Prace Komisji...*, s. 51.

77 A. Redzik, *Prawo prywatne...*, s. 303.

78 KK RP Dz.O., t. 1, z. 3, s. 97.

79 Szerzej na temat systemów prawa handlowego: przedmiotowego (obiektywnego), podmiotowego (subiektywnego) i mieszanego (przedmiotowo-podmiotowego) zob. L. Górnicki, *Zagadnienie systematyki...*, s. 652-660.

80 Por. L. Górnicki, *Prace Komisji...*, s. 52 wraz z powołaną tam literaturą.

81 Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Sekcja Prawa Handlowego, t. 1, z. 3: Projekt kodeksu handlowego polskiego opracowany na wzorach projektu włoskiego przez referenta głównego, prof. dr. Antoniego Górskiego, Warszawa 1928.

82 Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 marca 1928 r. – Prawo o spółkach akcyjnych (Dz. U. nr 39, poz. 383).

przyjęto niepublikowany projekt kodeksu handlowego w wersji A. Dolińskiego. Po jego śmierci pracę nad tym projektem kontynuował T. Dziurzyński⁸³.

12 października 1932 r. nastąpiła nominacja prezesa Sądu Najwyższego Bolesława Pohoreckiego na wakujące od śmierci 8 września 1928 r. F. Fiericha stanowisko prezydenta KKRP. Nowy prezydent KKRP na wstępie swej działalności spotkał się ze stanowczymi dezyderatami ówczesnego Prezesa Rady Ministrów Aleksandra Prystora oraz ministra sprawiedliwości Czesława Michałowskiego, aby znacznie przyspieszyć prace i ukończyć je w czasie możliwie najkrótszym, przy czym szczególnie nacisk położono na przygotowanie projektu kodeksu handlowego⁸⁴.

Prace nad projektem kodeksu handlowego podjęto zatem ponownie w 1932 r., bazując na projekcie A. Dolińskiego. Referat główny objął T. Dziurzyński, inni zaś członkowie ówczesnej działającej Podkomisji Kodeksu Handlowego (następnie obradujący w ramach utworzonej z początkiem 1933 r. Podkomisji Prawa Handlowego) mieli za zadanie opracowanie koreferatów poszczególnych części kodeksu. A. Chełmońskiemu powierzono przepisy o rejestrze handlowym (art. 13-25), spółce komandytowej (art. 143-157), spedycji i przewozie (art. 244-258 i art. 259-270); B. Hełczyńskiemu – przepisy o zbyciu przedsiębiorstwa (art. 39-53), o spółce cichej (art. 277-290), przepisy ogólne księgi drugiej (art. 158-162), ogólne postanowienia zobowiązań (art. 184-191), przepisy o rachunku bieżącym (art. 192-200); A. Jackowskiemu – przepisy o spółce jawnej (art. 75-142), o umowie agencyjnej i komisie (art. 214-226 i art. 227-243); J. Sułkowskiemu – przepisy o pełnomocnikach handlowych (art. 60-69), o prawie rzeczowym (art. 163-183) i sprzedaży handlowej (art. 201-213)⁸⁵.

W obradach nad przepisami dotyczącymi zbycia przedsiębiorstwa, objętych koreferatem B. Hełczyńskiego, uczestniczył F. Zoll. Ponadto w obradach udział brali z ramienia: Ministerstwa Sprawiedliwości – początkowo adwokat Kazimierz Głębocki, później radca J. Horoszowski; ministra przemysłu i handlu – radcowie Świętosław Baudouin de Courtenay i Waław Supiński, a po ustąpieniu tego ostatniego radca Władysław Sowiński. Protokół we wszystkich stadiach prac prowadził wspomniany wcześniej doc. M. Honzatko⁸⁶.

⁸³ Por. L. Górnicki, *Prace Komisji...*, s. 52; idem, *Przewodnie konstrukcje...*, s. 63-64.

⁸⁴ KK RP Dz.O., t. 1, z. 16, s. 3-4.

⁸⁵ Komisja Kodyfikacyjna. Podkomisja Prawa Handlowego, z. 2: I. Projekt kodeksu handlowego Część I przyjęty przez Kolegium uchwalające Komisji Kodyfikacyjnej w dniach 7-9 września 1933 r. II. Projekt przepisów wprowadzających kodeks handlowy, Część I przyjęty przez Kolegium uchwalające Komisji Kodyfikacyjnej w dniu 10 września 1933 r., Warszawa 1933, s. 3-4 (nr 75 Zbioru Ogólnego Komisji Kodyfikacyjnej).

⁸⁶ Komisja Kodyfikacyjna. Podkomisja Prawa Handlowego, z. 2: I. Projekt kodeksu handlowego Część I przyjęty przez Kolegium uchwalające Komisji Kodyfikacyjnej w dniach 7-9 września 1933 r. II. Projekt przepisów wprowadzających kodeks handlowy, Część I przyjęty przez Kolegium uchwalające Komisji Kodyfikacyjnej w dniu 10 września 1933 r., Warszawa 1933, s. 3-4 (nr 75 Zbioru Ogólnego Komisji Kodyfikacyjnej). Honzatko miał uzyskać prawo głosu w pracach nad kodeksem; zob. A. Redzik, *Mieczysław Honzatko...*, s. 148.

Przyjęty przez Podkomisję Prawa Handlowego w pierwszym czytaniu projekt został ogłoszony drukiem w czerwcu 1933 r. w nr 70 Zbioru Ogólnego KKRP⁸⁷. W dniach 12-29 i 31 sierpnia 1933 r. odbyło się drugie czytanie w Podkomisji w tym samym składzie osobowym, z tym, że ministra przemysłu i handlu reprezentował radca Ś. Baudouin de Courtenay. Kolegium Uchwalające, w składzie: prezydent Komisji B. Pohorecki, wiceprezydenci: S. Bukowiecki i I. Koschembahr-Łyskowski, przewodniczący Podkomisji Prawa Handlowego S. Wróblewski, referent T. Dziurzyński, przyjęło projekt podkomisji w dniach 7-9 września 1933 r. jako projekt kodeksu handlowego, Część I. W obradach udział wzięli przewodniczący Podkomisji Prawa o Zobowiązaniach Henryk Konic oraz delegat ministra sprawiedliwości prokurator SN Kazimierz Jaszczurowski⁸⁸.

W 1933 r. odbyły się także obrady nad projektem przepisów wprowadzających kodeks handlowy. Ich podstawą były projekty opracowane przez poszczególnych referentów. Bronisław Hełczyński opracował projekt przepisów szczególnych dla terytorium kodeksu handlowego francuskiego (art. IX-XIV); T. Dziurzyński – projekt przepisów szczególnych dla terytorium kodeksu handlowego austriackiego (art. XVIII-XXI); J. Sułkowski – projekt przepisów szczególnych dla terytorium kodeksu handlowego niemieckiego (art. XXII-XXVI); A. Chełmoński – projekt przepisów szczególnych dla terytorium Tomu XI cz. II Zводу Praw (art. XV). Dodatkowo należy przyjąć, że B. Hełczyński i A. Chełmoński wspólnie przygotowali przepisy Rozdziału IV, tj. Przepisy szczególne dla obszaru mocy obowiązującej kodeksu handlowego francuskiego i Tomu XI cz. II. Zводу Praw (art. XVI-XVII). Z kolei podkomisja *in gremio* przygotowała propozycje przepisów ogólnych (art. I-VIII), przepisów przejściowych (art. XXVII-XXXVIII), tymczasowych (art. XXXIX-art. XLVI) i końcowych (art. XLVII-XLVIII). Pierwsze czytanie projektu w Podkomisji Prawa Handlowego odbyło się w dniach 2-10 sierpnia 1933 r., a drugie 30 sierpnia 1933 r. Kolegium Uchwalające, w składzie: prezydent Komisji Kodyfikacyjnej B. Pohorecki, wiceprezydenci: S. Bukowiecki i I. Koschembahr-Łyskowski, przewodniczący Podkomisji S. Wróblewski, referent T. Dziurzyński, 10 września 1933 r. przyjęło projekt Podkomisji Prawa Handlowego dotyczący przepisów wprowadzających. W obradach Kolegium Uchwalającego udział wzięli przewodniczący Podkomisji prawa o zobowiązaniach H. Konic oraz delegat ministra sprawiedliwości prokurator SN K. Jaszczurowski. Nad protokołem także i tu czuwał M. Honzatko⁸⁹.

⁸⁷ Komisja Kodyfikacyjna. Podkomisja Prawa Handlowego, z. 1: Projekt kodeksu handlowego uchwalony w pierwszym czytaniu przez Podkomisję prawa handlowego Komisji Kodyfikacyjnej, Warszawa 1933, s. 3.

⁸⁸ Komisja Kodyfikacyjna. Podkomisja Prawa Handlowego, z. 2: I. Projekt kodeksu handlowego Część I przyjęty przez Kolegium uchwalające Komisji Kodyfikacyjnej w dniach 7-9 września 1933 r. II. Projekt przepisów wprowadzających kodeks handlowy, Część I przyjęty przez Kolegium uchwalające Komisji Kodyfikacyjnej w dniu 10 września 1933 r., Warszawa 1933, s. 3-4.

⁸⁹ Ibidem, s. 69

Projekt części I kodeksu handlowego, po niewielkich zmianach dokonanych na szczeblu ministerialnym, ogłoszono 27 października 1933 r. w formie rozporządzenia Prezydenta RP⁹⁰. W formie rozporządzenia z mocą ustawy ogłoszono także przepisy wprowadzające kodeks handlowy⁹¹. Wejście w życie kodeksu handlowego miało nastąpić 1 lipca 1934 r.

Stosunkowo długie *vacatio legis* części I kodeksu handlowego umożliwiło opracowanie uzupełnienia jej działami prawa, które wcześniej zyskały już status obowiązującego prawa. W niespełna dwa miesiące (pomiędzy 23 lutego a 15 kwietnia 1934 r.) Podkomisja Prawa Handlowego z Hełczyńskim w składzie przygotowała w pierwszym i drugim czytaniu projekt włączenia do części I kodeksu handlowego obowiązujących aktów prawnych wcześniej przygotowanych przez KKR⁹².

Praca w Podkomisji Prawa Handlowego także w tym zakresie została podzielona pomiędzy referentów. A. Chełmoński zajął się przepisami dotyczącymi spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, T. Dziurzyński – przepisami dotyczącymi spółek akcyjnych, J. Sułkowski – opracowaniem jednolitych przepisów z zakresu sprzedaży na raty (kwestie te regulowało jeszcze wówczas ustawodawstwo dzielnicowe), a B. Hełczyński – przepisami dotyczącymi domów składowych. Kolegium Uchwalające, w składzie: prezydent Komisji B. Pohorecki, wiceprezydenci S. Bukowiecki, I. Koschembahr-Łyskowski i K. Lutostański, przewodniczący podkomisji S. Wróblewski oraz współreferent B. Hełczyński, przyjęło projekt części I kodeksu handlowego w nowym brzmieniu w dniach 4-6 maja 1934 r. Z głosem doradczym udział w obradach Kolegium Uchwalającego wziął przewodniczący Podkomisji prawa o zobowiązaniach H. Konic. W obradach uczestniczyli także główny delegat ministra sprawiedliwości podsekretarz stanu Stefan Sieczkowski oraz sędzia sądu okręgowego dr Aleksander Wolter⁹³.

Opracowanie w okresie *vacatio legis* nowego brzmienia części I kodeksu handlowego, spowodowało konieczność podjęcia prac także nad stosownymi

⁹⁰ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 27 października 1933 r. – Kodeks handlowy, Część I (Dz. U. nr 82, poz. 600).

⁹¹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 27 października 1933 r. – Przepisy wprowadzające kodeks handlowy, Część I (Dz. U. nr 82, poz. 601).

⁹² Mowa tu o rozporządzeniach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej: z dnia 22 marca 1928 r. – Prawo o spółkach akcyjnych (Dz. U. nr 39, poz. 383), stanowiącym zasadniczo dzieło A. Dolińskiego a referowanym po jego śmierci w KKR⁹² przez T. Dziurzyńskiego; z dnia 27 października 1933 r. – Prawo o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością (Dz. U. nr 82, poz. 602), także stanowiącym dzieło A. Dolińskiego a referowanym po jego śmierci w KKR⁹² przez A. Chełmońskiego; z dnia 28 grudnia 1924 r. o prawie o domach składowych (Dz. U. nr 114, poz. 1020), który był dziełem A. Górskiego.

⁹³ Komisja Kodyfikacyjna. Podkomisja Prawa Handlowego, z. 3: I. Projekt kodeksu handlowego Część I w nowym brzmieniu przyjęty przez Kolegium uchwalające Komisji Kodyfikacyjnej w dniach 4-6 maja września 1934 r. II. Projekt przepisów wprowadzających kodeks handlowy, Część I w nowym brzmieniu przyjęty przez Kolegium uchwalające Komisji Kodyfikacyjnej w dniu 6 maja 1934 r., Warszawa 1934, s. 5-6.

zmianami przepisów wprowadzających nowy kodeks. W kwietniu 1934 r. w obradach Podkomisji Prawa Handlowego pracującej na tych zmianami wzięli udział: przewodniczący S. Wróblewski i jej członkowie, z wyjątkiem A. Jackowskiego. W pracach tych uczestniczyli zatem: A. Chełmoński, T. Dziurzyński, B. Hełczyński i J. Sułkowski. W obradach Podkomisji Prawa Handlowego uczestniczyli także z ramienia ministra sprawiedliwości sędzia A. Wolter, z ramienia ministra przemysłu i handlu radca Ś. Baudouin de Courtenay. Uchwalony przez podkomisję projekt przepisów wprowadzających kodeks handlowy, część I (w nowym brzmieniu) Kolegium Uchwalające, w składzie: prezydent Komisji B. Pohorecki, wiceprezydenci S. Bukowiecki, I. Koschembahr-Łyskowski i K. Lutostański, przewodniczący podkomisji S. Wróblewski oraz współreferent B. Hełczyński, przyjęło 6 maja 1934 r. W obradach uczestniczył reprezentant ministra sprawiedliwości sędzia dr A. Wolter⁹⁴.

Warto zwrócić uwagę, że to B. Hełczyńskiemu, od lutego 1934 r. Pierwszemu Prezesowi NTA, powierzono rolę współreferenta, który wraz z przewodniczącym podkomisji S. Wróblewskim miał bronić przygotowanych w jej łonie projektów kodeksu handlowego i przepisów wprowadzających ten kodeks w trakcie obrad Kolegium Uchwalającego.

Oba wymienione wyżej projekty zmieniające (część I kodeksu handlowego w nowym brzmieniu oraz przepisy wprowadzające w nowym brzmieniu) zostały ogłoszone w postaci rozporządzeń prezydenckich 27 czerwca 1934 r.⁹⁵ i weszły w życie przewidzianym pierwotnie terminie.

Niezależnie od powyższego wskazać trzeba, że w następstwie podpisania przez Polskę w Genewie konwencji wekslowej i czekowej, co miało odpowiednio miejsce w 1930 i 1931 r., KKRPP przygotowała całkowite projekty prawa wekslowego i czekowego⁹⁶. Podkomisja Prawa Handlowego z B. Hełczyńskim w składzie uchwaliła projekt prawa wekslowego w dwóch czytaniach (odpowiednio w dniach 11 – 13 lipca 1932 r. oraz 30 stycznia 1933 r.). Dwa czytania projektu prawa czekowego miały miejsce odpowiednio w dniach 28 lipca – 31 lipca 1933 r. oraz 11 sierpnia 1933 r. Kolegium uchwalające projekt prawa wekslowego przyjęło 14 marca 1933 r., a projekt prawa czekowego 6 września 1933 r. W obu przypadkach projekty przekazano Ministrowi Sprawiedliwości po siedmiu dniach⁹⁷. Referentem projektu prawa wekslowego był S. Wróblewski, a referentem prawa czekowego – J. Sułkowski⁹⁸. Zauważyć przy tym trzeba, że tak szybkie przygotowania wymienionych wyżej projektów nie byłoby raczej

94 Ibidem, s. 144.

95 Zob. odpowiednio Dz. U. nr 57, poz. 502 i Dz. U. nr 57, poz. 503.

96 Szerzej na temat kodyfikacji i unifikacji prawa czekowego zob. R. Jastrzębski, *Kodyfikacja i unifikacja ...*, s. 99-117.

97 KK RP Dz.O., t. 1, z. 16, s. 7-8.

98 KK RP Dz.O., t. 1, z. 16, s. 35.

możliwe, gdyby nie wcześniejsze dokonania członków KKR: A. Dolińskiego, A. Górskiego i M. Kuratowskiego⁹⁹. To bowiem wspomniani kodyfikatorzy opracowali projekty ustaw czekowej i wekslowej, które w 1924 r. ogłoszono w formie rozporządzeń Prezydenta RP¹⁰⁰.

W związku z ukończeniem zasadniczych prac nad częścią I kodeksu handlowego 31 maja 1934 r. podział zadań w Podkomisji Prawa Handlowego uległ zmianie. Bronisław Hełczyński został w niej referentem problematyki umowy ubezpieczenia, a T. Dziurzyńskiemu przypadła w udziale rola członka w tej podkomisji. J. Sułkowski w ramach prac Komisji, aczkolwiek poza strukturą Podkomisji prawa handlowego, podjął się opracowania projektu prawa morskiego¹⁰¹. Obie wyżej wymienione dziedziny, tj. prawo morskie i prawo ubezpieczeniowe miały stanowić odpowiednio części II i III kodeksu handlowego.

Z punktu widzenia powyższych ustaleń wspomnieć trzeba, że Bronisław Hełczyński zaangażował się w działalność utworzonego 1 grudnia 1934 r. Polskiego Stowarzyszenia Prawa Morskiego i został prezesem zarządu tego stowarzyszenia¹⁰². Celem stowarzyszenia było prowadzenie prac nad wszelkimi zagadnieniami odnoszącymi się do prywatnego i publicznego prawa morskiego, w tym także nad zagadnieniami międzynarodowymi; współpraca przy tworzeniu polskiego kodeksu prawa morskiego (jak wspomniano powyżej mającego stanowić część drugą kodeksu handlowego); międzynarodowa unifikacja tego prawa oraz kontakt z zagranicznymi organizacjami zajmującymi się przywołaną problematyką (np. Comité Maritime International w Antwerpii, Law Association w Londynie). W skład stowarzyszenia weszli znakomici prawnicy. Obok Hełczyńskiego byli to: S. Wróblewski (Prezes Polskiej Akademii Umiejętności), Leon Babiński (radca prawny Ministerstwa Spraw Zagranicznych), Józef Sułkowski (z Uniwersytetu Poznańskiego, referent Komisji Kodyfikacyjnej, któremu powierzono opracowanie handlowego prawa morskiego), dr W. Sowiński (radca prawny Ministerstwa Przemysłu i Handlu)¹⁰³.

Powołanie wyżej wymienionego stowarzyszenia nastąpiło w czasie, który był okresem szczególnie wyťažonej pracy dla Bronisława Hełczyńskiego, z jednej strony za sprawą dynamiki prac kodyfikacyjnych nad II i III częścią kodeksu handlowego, z drugiej zaś w związku z powołaniem 1 lutego 1934 r. na stanowisko Pierwszego Prezesa Najwyższego Trybunału Administracyjnego¹⁰⁴. Prawdopodobnie Hełczyński nie tylko przejawiał szerokie zainteresowania

⁹⁹ Szerzej zob. A. Redzik, *Prawo prywatne...*, s. 300-301

¹⁰⁰ Zob. rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 listopada 1924 r.: o prawie wekslowem (Dz. U. nr 100, poz. 926 ze zm.) i o prawie czekowym (Dz. U. nr 100, poz. 927 ze zm.); KK RP Dz.O., t. 1, z. 11, s. 353.

¹⁰¹ KK RP Dz.O., t. 1, z. 16, s. 20-21.

¹⁰² Zob. T. Bierowski, *Polskie Stowarzyszenie Prawa Morskiego*, „Głos Sądownictwa” 1936, nr 11 (Numer Morski), s. 892-893.

¹⁰³ Zob. „Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Prawniczy” 1935, z. 1, s. 293-294.

¹⁰⁴ K. Zaorski, *Bronisław Hełczyński...*, s. 88.

prawem handlowym, ale wręcz pasjonował się tą problematyką. Potwierdzenie takiej oceny może stanowić przedmowa jego autorstwa z 1936 r. do pracy dr. Leona Felde, członka Belgijskiej Akademii Morskiej, dyspaszera przysięgłego¹⁰⁵ dla Portu Gdynińskiego, zatytułowanej *Awaria wspólna z uwzględnieniem prawideł Yorku i Antwerpii z r. 1924*, w której podkreślił, że praca ta spełnia w zakresie poruszonych w niej zagadnień doniosłe zadanie pogłębienia prac przygotowawczych nad kodyfikacją polskiego prawa morskiego¹⁰⁶. Trafności sformułowanej wyżej oceny dowodzić mogą także zagraniczne wykłady o współczesnych zagadnieniach prawa handlowego i morskiego. Bronisław Hełczyński, w odpowiedzi na zaproszenie kół prawniczych Finlandii, Estonii i Łotwy, począwszy od 4 czerwca 1938 r. wygłosił je w Helsingforsie, Tallinie i Rydze. Według informacji prasowych celem tego wyjazdu było nawiązanie kontaktów z przedstawicielami świata prawniczego wyżej wymienionych krajów oraz ożywienie wymiany myśli prawniczej w ramach projektowanych prac prawniczych bałtycko-polskich¹⁰⁷. Ze sprawozdania z działalności Komisji za okres 1 czerwca 1934 r. – 31 marca 1937 r. wynika, że B. Hełczyński wchodził w skład dwóch podkomisji, tj. Podkomisji Prawa Handlowego, w której – jak wspomniano – był referentem umowy ubezpieczenia¹⁰⁸ oraz Podkomisji Prawa Morskiego i Rzecznego, w której pełnił funkcję zastępcy przewodniczącego¹⁰⁹, a po śmierci S. Wróblewskiego (pod koniec 1938 r.) – przewodniczącego¹¹⁰. W tej ostatniej podkomisji, powołanej w drugiej połowie 1935 r.¹¹¹, rozpatrywano już projekt dotyczący żeglugi morskiej, który zgodnie z zaleceniem ministra sprawiedliwości, objął także żeglugę śródlądową, a więc dziedzinę dotąd pod względem prawnym niezunifikowaną. Za podstawę projektu przyjęto konwencje brukselskie z 1910 r., 1924 r. i 1926 r. w przedmiocie unifikacji niektórych dziedzin prawa morskiego, ratyfikowane przez Polskę w drugiej połowie lat trzydziestych XX wieku¹¹². Do końca marca 1937 r. Podkomisja Prawa Morskiego i Rzecznego z przedstawionego jej projektu w pierwszym czytaniu opracowała osiem działów poświęconych: I – przepi-

¹⁰⁵ Dyspaszer – rzeczoznawca dokonujący rozliczenia strat poniesionych podczas awarii statku.

¹⁰⁶ Pal. 1936, nr 7-8, s. 656.

¹⁰⁷ „Gazeta Sądowa Warszawska”, 4 kwietnia 1938 r., nr 14, s. 221.

¹⁰⁸ KK RP Dz.O., t. 1, z. 17, s. 36.

¹⁰⁹ Podkomisja prawa morskiego i rzeczowego działała w składzie: S. Wróblewski (przewodniczący), B. Hełczyński (zastępca przewodniczącego), J. Sułkowski (referent), J. Mrozowski i E. Waśkowski (członkowie), zob. KK RP Dz.O., t. 1, z. 17, s. 37. Z Podkomisji prawa morskiego i rzeczowego ubyli na skutek śmierci J. Morozowski (zm. 16 maja 1937 r.) i S. Wróblewski (zm. 17 grudnia 1938 r.).

¹¹⁰ L. Górnicki, *Organizacyjne zagadnienia...*, s. 269.

¹¹¹ Ibidem, s. 269. Według informacji prasowych na dzień 9 października 1935 r. zaplanowano pierwsze czytanie projektu prawa morskiego i rzeczowego; zob. „Gazeta Sądowa Warszawska”, 7 października 1935 r., nr 40, s. 555.

¹¹² Projekt przyznawał postanowieniom wspomnianych konwencji moc obowiązującą ogólną, w tym także w odniesieniu do żeglugi śródlądowej. W dążeniu do wyczerpującego uregulowania materii w projekcie obok przepisów z dziedziny prawa prywatnego, zawarto także przepisy proceduralne, przepisy międzynarodowego prawa prywatnego oraz przepisy przewidujące sankcje karne. KK RP Dz.O., t. 1, z. 17, s. 5 i 21-22.

som ogólnym, II – statkom polskim, III – rejestrowi statkowemu, IV – nazwie, którą powinien posiadać każdy statek wpisany do rejestru polskiego, V – prawom rzeczowym na statku i ładunku; VI – odpowiedzialności armatora statku, VII – kapitanowi i przedstawicielstwu, VIII – eksploatacji statku¹¹³. Podkomisja Prawa Morskiego i Rzecznego, odbywając regularne obrady, kontynuowała pierwsze czytania projektu prawa morskiego i rzecznego co najmniej do połowy 1939 r. W samym 1939 r. pod przewodnictwem Hełczyńskiego odbyła trzy kilkudniowe posiedzenia (30 stycznia – 4 lutego, 28 marca – 2 kwietnia oraz 31 maja – 4 czerwca)¹¹⁴. Do wybuchu wojny, który przerwał prace KKR, projektu z zakresu prawa morskiego i rzecznego nie zdołano ukończyć. Podobny los spotkał projekt prawa ubezpieczeniowego, który wszedł pod obrady, jak wynika z informacji prasowych, dopiero 6 października 1936 r.¹¹⁵ Podkomisja Prawa Handlowego zajmująca się tym projektem pracowała w składzie: S. Wróblewski (przewodniczący), A. Chełmoński (zastępca przewodniczącego), B. Hełczyński (referent) oraz członkowie: T. Dziurzyński, A. Jackowski i J. Sułkowski¹¹⁶.

Wydaje się, że powierzenie B. Hełczyńskiemu przygotowania projektu dotyczącego umowy ubezpieczenia było posunięciem przemyślanym. Jego dokonania naukowe (wspomniana wyżej rozprawa *Ubezpieczenie na cudzy rachunek*) uzupełniała bowiem wiedza na temat przepisów ubezpieczeniowych i funkcjonowania rynku ubezpieczeń, którą zdobył zasiadając przez wiele lat (począwszy od 1929 r.) w Państwowej Radzie Ubezpieczeniowej¹¹⁷.

Projekt autorstwa Hełczyńskiego, nad którym obrady podjęła Podkomisja, opierał się na następujących założeniach. Po pierwsze, w związku z tym, że umowy ubezpieczenia bazują na obszernych i drobiazgowo uregulowanych ogólnych warunkach ubezpieczenia, dalsze rozwijanie umów ubezpieczenia za pomocą przepisów dyspozytywnych (typowych dla prawa handlowego) jest niecelowe, ponieważ prowadziłyby to do bardzo daleko posuniętej kazuistyki. Po drugie, biorąc pod uwagę, że ogólne warunki ubezpieczenia, opracowywane przez zakład ubezpieczeń, uwzględniają przede wszystkim interesy ubezpieczyciela, w większości ustawodawstw ubezpieczeniowych przyjmuje się szereg przepisów wiążących mających na celu ochronę interesów ubezpieczającego jako strony

¹¹³ W dalszych działach, które ówczesnie nie weszły jeszcze pod obrady podkomisji, projekt miał obejmować przepisy o zderzeniu oraz o ratowaniu i udzielaniu pomocy, przepisy o hawarii oraz dotyczące ubezpieczeń morskich. KK RP Dz.O., t. 1, z. 17, s. 22-23. Na temat projektu patrz także „Gazeta Sądowa Warszawska”, 28 czerwca 1937 r., nr 26, s. 372.

¹¹⁴ Zob. odpowiednio „Głos Sądownictwa” 1939 r.: nr 3, s. 265; nr 4, s. 348; nr 6, s. 528.

¹¹⁵ „Gazeta Sądowa Warszawska”, 28 września 1936 r., nr 39, s. 540.

¹¹⁶ Zob. sprawozdanie KKR, obejmujące okres 1 czerwca 1934 r. – 31 marca 1937 r., KK RP Dz.O., t. 1, z. 17, s. 36.

¹¹⁷ Państwowa Rada Ubezpieczeniowa, stosownie do art. 94 ust. 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 26 stycznia 1928 r. o kontroli ubezpieczeń (Dz. U. Nr 9, poz. 64), była organem opiniodawczym Państwowego Urzędu Kontroli Ubezpieczeń. Zob. też Rocznik Państwowego Urzędu Kontroli Ubezpieczeń: 1930, s. XI; 1931, s. XI; 1932, s. VIII; 1933, s. VII; 1934, t. 1, s. VII; 1935, s. XX; 1936, s. XVI; 1937, s. XII.

słabszej tego rodzaju stosunku umownego. Po trzecie, kontrola ze strony państwowej władzy nadzorczej, do której należy zatwierdzanie projektowanych przez zakład ogólnych warunków ubezpieczenia, nie może zastąpić przepisów wiążących. Ustawodawca nie dopuszczając najczęściej spotykanych w praktyce niedogodnych dla ubezpieczającego klauzul umownych powinien określić ramy o swobodzie stron i dopiero w tych ramach pozostawić państwowej władzy nadzorczej możliwość wprowadzania dalszych ograniczeń, o ile okaże się tego potrzeba (np. w sytuacji, gdy w stosunkach ubezpieczeniowych pojawią się klauzule, których ustawodawca nie przewidział, a które w podobnie jaskrawy sposób naruszają równowagę gospodarczą stron, jak te, które już przez ustawodawcę zostały zakazane). W tym zakresie niezbędne jest ustanowienie w ustawie przepisów bezwzględnie obowiązujących z tą wszakże intencją, aby uprawnienie władzy nadzorczej do dalszego ograniczania ogólnych warunków ubezpieczenia było wykorzystywane z dużą rozważą¹¹⁸.

Z przytoczonych powodów projekt Hełczyńskiego zawierał niemal wyłącznie normy wiążące (współcześnie określane mianem semiimperatywnych), to jest takie – jak wyjaśniono w sprawozdaniu Komisji – od których można odstąpić jedynie na korzyść ubezpieczonego. Jednocześnie projekt (na wzór innych ustawodawstw) wyjmował spod wspomnianych ograniczeń wolności umów pewne gałęzie ubezpieczeń, w których element przewagi gospodarczej zakładów ubezpieczeń nie występuje lub występuje z mniejszą siłą (np. ubezpieczenia przewozowe, zawierane przeważnie przez zawodowych ekspedytorów lub przewoźników). Z kolei przepisy dyspozytywne projektu dotyczyły tych zagadnień, w których wchodziły w grę prawa lub interesy osób trzecich (wierzyciele ubezpieczającego – zwłaszcza hipoteczni, beneficjenci – przy ubezpieczeniach osobowych, ubezpieczeni – przy ubezpieczeniu na cudzy rachunek). Natomiast wzorem ustawy francuskiej z 1930 r.¹¹⁹, a jednocześnie odbiegając od większości innych ustawodawstw, projekt nie zawierał przepisów dyspozytywnych, które regulowałyby wyłącznie stosunki między zakładem ubezpieczeń a ubezpieczonym¹²⁰.

W samej treści projektu Hełczyńskiego uwzględniono ujednostajnione ustawodawstwo ubezpieczeniowe w Polsce¹²¹, zmieniając je głównie w tych punktach,

¹¹⁸ KK RP Dz.O., t. 1, z. 17, s. 24.

¹¹⁹ Przekładu francuskiej ustawy z dnia 13 lipca 1930 r. o umowie ubezpieczenia dokonał Feliks Kronstein, a przedmową opatrzył B. Hełczyński. W 1937 r. wskazywano, że wysoce pożądane i pożyteczne byłoby dokonanie tłumaczenia kolejnych obcych ustaw o umowie ubezpieczenia; zob. „Gazeta Sądowa Warszawska”, 29 listopada 1937 r., nr 48, s. 675-676.

¹²⁰ KK RP Dz.O., t. 1, z. 17, s. 24-25.

¹²¹ Obowiązujące w Polsce ustawy: niemiecka z 1908 r. i austriacka z 1917 r. były do siebie zbliżone. Szerzej A. Doliński, *Austriackie prawo ubezpieczeń prywatnych*, PPIA 1917, R. XLII, s. 154-186, 325-348, 505-551. Z kolei rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 lutego 1928 r., wydane dla województw centralnych i wschodnich, wzorowane było na ustawie austriackiej, zob. KK RP Dz.O., t. 1, z. 17, s. 25.

co do których potrzeba rewizji rozwiązań wynikała z polskich doświadczeń, bądź doświadczeń innych nacji, wyrażonych w późniejszych ustawach, zwłaszcza francuskiej i szwedzkiej (oraz w projekcie włoskim). Do 31 marca 1937 r. podkomisja zdążyła rozważyć (w pierwszym czytaniu) postanowienia wstępne projektu, przepisy o zawarciu umowy ubezpieczenia oraz część przepisów w przedmiocie deklaracji ubezpieczającego o wysokości ryzyka¹²².

Podkomisja Prawa Handlowego, odbywając regularne obrady, kontynuowała pierwsze czytanie projektu prywatnego prawa ubezpieczeniowego według referatu Hełczyńskiego co najmniej do połowy 1939 r.¹²³ Jak zasygnalizowano już wyżej, prac nad tym projektem nie udało się ukończyć.

Zaangażowany w prace nad prawem ubezpieczeniowym Hełczyński w 1939 r. opublikował w wydawanym przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego „Czasopiśmie Prawniczym i Ekonomicznym” artykuł *Ubezpieczenie życiowe na korzyść osoby trzeciej a prawa wierzycieli*. Prawdopodobnie była to ostatnia krajowa publikacja prawnicza Bronisława Hełczyńskiego przed wybuchem wojny¹²⁴, a do tego wiązała się ona z działalnością w KKR. Potwierdza to tezę, że zaangażowanie w KKR stanowiło dla Hełczyńskiego jedną z dwóch aktywności i realizację misji jurysty-państwowca.

Podsumowanie

Predyspozycje i zdolności prawnicze Bronisława Hełczyńskiego zostały dostrzeżone jeszcze w czasach akademickich przez jego profesorów F. Zolla i S. Wróblewskiego. Krakowscy uczeni rekomendowali jego zatrudnienie w administracji odradzającej się państwowości polskiej, bądź też angażowali do wspólnych prac ustawodawczych. S. Wróblewski polecił jego osobę do pracy w Prezydium Rady Ministrów. Zoll wespół z Hełczyńskim podjął się trudnego zadania przygotowania aktów normatywnych dotyczących waloryzacji.

Bronisław Hełczyński członkostwo w KKR zawdzięczał przede wszystkim swojej pracowitości, wysokim kwalifikacjom prawniczym w obszarze szeroko rozumianego prawa handlowego i doświadczeniu zawodowemu na polu legislacyjnym. Z dzisiejszej perspektywy, mianowanie Bronisława Hełczyńskiego członkiem Komisji w 1928 r. można postrzegać jako swoistego rodzaju docenienie jego wiedzy prawniczej, którą wykorzystywał, nie szczędząc przy tym osobistego wysiłku i starań w pracy państwowej.

¹²² KK RP Dz.O., t. 1, z. 17, s. 25.

¹²³ Zob. w 1939 r. Podkomisja odbyła dwa kilkudniowe posiedzenia w dniach: 27 lutego – 4 marca, 25 – 29 kwietnia, zob. odpowiednio „Głos Sądownictwa” 1939 r., nr 4, s. 348 i nr 6, s. 528.

¹²⁴ B. Hełczyński, *Ubezpieczenie życiowe na korzyść osoby trzeciej a prawa wierzycieli*, „Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne” 1939, R. XXXII, z. 1-6, s. 40-64. Jak podaje A. Redzik był to ostatni przed wojną zeszyt, który ukazał się latem 1939 r. Jego kolportaż prowadzono już tajnie w czasie okupacji; zob. S. Milewski, A. Redzik, *Themis i Pheme. Czasopiśmiennictwo prawnicze w Polsce do 1939 r.*, Warszawa 2011, s. 181.

Swoje przymioty osobiste i potencjał intelektualny Hełczyński wykorzystywał w KKRP przez blisko 11 lat. W tym okresie, niezależnie od kolejnych awansów zawodowych, zyskał uznanie w oczach przedstawicieli elity prawniczej. O zaufaniu jakim środowisko kodyfikatorów obdarzyło Hełczyńskiego może świadczyć powierzenie mu w ramach KKRP na przestrzeni lat 1928–1939 wymagających znacznego zaangażowania funkcji (współreferenta, referenta, zastępcy przewodniczącego, a następnie przewodniczącego podkomisji).

Opracowanie przy znaczącym zaangażowaniu Hełczyńskiego projektu części I kodeksu handlowego, który stał się obowiązującym prawem, stanowiło istotny postęp w obszarze kodyfikacji prawa. Jak zauważa Leonard Górnicki, jakkolwiek wprowadzenie kodeksu handlowego nie oznaczało ujednoclenia ustawodawstwa handlowego w Drugiej Rzeczypospolitej, bo oprócz ustaw i rozporządzeń polskich zachowało swą moc wiele ustaw partykularnych, przejętych po zaborcach, był to jednak istotny krok naprzód w tworzeniu rodzimego ustawodawstwa, który też przyczynił się do rozwoju polskiej nauki prawa handlowego¹²⁵. Kodeks handlowy z 1934 r. nie był tworem w pełni oryginalnym. Nawiązywał bowiem przede wszystkim do niemieckiego *Handelsgesetzbuch* (HGB) z 1897 r., który był uważany przez uczonych za najnowocześniejszą kodyfikację prawa handlowego; austriackiego *Das allgemeine deutsche Handelsgesetzbuch* (ADHGB) z 1862 r.¹²⁶, a w części poświęconej spółce akcyjnej i spółce z ograniczoną odpowiedzialnością do austriackiej ustawy o spółkach z o.o. z 1907 r. Mimo to nie zabrakło w nim „(...) także oryginalnej myśli prawniczej, przede wszystkim w zakresie unormowania tak doniosłych dla prawa handlowego pojęć, jakimi są pojęcia kupca i przedsiębiorstwa”¹²⁷.

Przywołane wyżej dokonania kodyfikacyjne z udziałem Bronisława Hełczyńskiego w znacznej mierze przetrwały próbę czasu i powojenną zmianę ustroju Polski. Sprawdziły się również w okresie transformacji gospodarczej lat dziewięćdziesiątych XX w. Otóż, kodeks handlowy z 1934 r. do chwili jego formalnego uchylenia w 1964 r. (na podstawie ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Przepisy wprowadzające kodeks cywilny¹²⁸) był fundamentem odrębnego prawa handlowego, regulującego ogół stosunków prawnych w zakresie obrotu prawnogospodarczego. Ustawa z 1964 r. spowodowała, że „(...) formalnie uchylono kodeks handlowy, ale faktycznie ogromna większość jego przepisów została utrzymana w mocy”. Sam kodeks handlowy z 1934 r. (zachowując nawet dawną nazwę, choć pozostawiono go w kadłubowej postaci) „przekształcił się w akt normatywny dotyczący wyłącznie spółek handlowych o ograniczonym

¹²⁵ Szerzej zob. L. Górnicki, *Przewodnie konstrukcje...*, s. 67–68. Z kolei o nauce i nauczaniu prawa handlowego w II RP zob. A. Herbet, A. Redzik, *Prawo handlowe*, [w:] *Synteza Prawa Polskiego 1918–1939*, red. T. Guz, J. Głuchowski, M.R. Pałubska, Warszawa 2013, s. 791–796.

¹²⁶ Por. L. Górnicki, *Przewodnie konstrukcje...*, s. 88.

¹²⁷ Z. Radwański, *Prawo cywilne i proces cywilny*, [w:] *Historia państwa i prawa polskiego 1918–1939*, t. 5, Warszawa 1968, s. 203–204. Cytuję za L. Górnicki, *Przewodnie konstrukcje...*, s. 90.

¹²⁸ Dz. U. nr 16, poz. 94.

jednak zakresie, gdyż z pominięciem spółek komandytowych¹²⁹. Wśród jego przepisów, które zachowały moc obowiązującą, wymienić trzeba przepisy dotyczące spółek jawnych, spółek z ograniczoną odpowiedzialnością i spółek akcyjnych oraz odnoszone do nich o firmie, prokurze i rejestrze handlowym. Ten stan rzeczy zmieniło dopiero wejście w życie 1 stycznia 2001 r. ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych¹³⁰.

Również tam, gdzie udział profesora Hełczyńskiego w dziele kodyfikacji nie przyniósł przed wybuchem II wojny światowej wymiernego efektu ustawodawczego, należy dostrzegać pozytywy.

Prace nad prawem morskim i rzecznym, choć nieukończone, przyniosły korzyść w postaci rozwoju nauki. Kierowane przez Bronisława Hełczyńskiego Polskie Stowarzyszenie Prawa Morskiego dało wyraźny impuls do podjęcia badań naukowych i wymiany myśli prawniczej na forum krajowym i międzynarodowym. Nadmienić także trzeba, choć zasadniczo jest to temat wymagający odrębnego omówienia, że z wiedzy i doświadczeń kodyfikacyjnych profesora Hełczyńskiego skorzystał także emigracyjny rząd londyński. Bronisławowi Hełczyńskiemu powierzono przewodnictwo jednej spośród sześciu sekcji wchodzących w skład powołanej w 1942 r. Komisji Prac Ustawodawczych przy Ministerstwie Sprawiedliwości. Była to Sekcja IV – Prawa Handlowego i Morskiego¹³¹. Warto wspomnieć i to, że na potrzeby edukacji prawniczej polskiej młodzieży przebywającej na emigracji Bronisław Hełczyński opracował w 1943 r. w Londynie skrypt *Zarys prawa handlowego*.

Docenić należy osobisty wkład profesora Hełczyńskiego w przygotowanie projektu dotyczącego prywatnego prawa ubezpieczeniowego. Ów projekt, oparty na wynikach badań komparatystycznych regulacji innych państw, w tym obowiązujących w Polsce regulacji pozaborczych oraz wieloletniej obserwacji funkcjonowania rynku ubezpieczeń, możliwej dzięki zasiadaniu w Państwowej Radzie Ubezpieczeniowej, stanowił koncepcję dojrzałą i starannie przemyślaną. Widoczne w projekcie dążenie do możliwie jak najszerszego poszanowania wolności umów, przy jednoczesnym zapewnieniu ochrony interesów ubezpieczonego jako strony słabszej tego rodzaju stosunku umownego; proporcjonalność w działaniu nadzoru ubezpieczeniowego, czy odrzucenie w projekcie kazuistyki, pozwala uznać koncepcje Hełczyńskiego za uniwersalne, zachowujące wciąż aktualność.

Bronisław Hełczyński niewątpliwie dobrze zapisał się na kartach historii Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej. Ten jedyny sędzia Najwyższego Trybunału Administracyjnego wśród wszystkich członków KKRPP zasiadających

¹²⁹ *Prawo handlowe*, red. J. Okolski, M. Modrzejewska, Warszawa 2012, s. 35-36. Szerzej na temat przepisów, które pozostały w mocy bądź zostały włączone do kodeksu cywilnego L. Górnicki, *Przewodnie konstrukcje...*, s. 69-70.

¹³⁰ Dz. U. nr 94, poz. 1037, z późn. zm.

¹³¹ Por. L. Górnicki, *Prawo cywilne...*, s. 57.

w niej w latach 1919–1939, był – jak wskazano – jednym z najaktywniejszych jej członków, którego ślad pozostał zarówno w kodeksie handlowym, jak i projektach prawa ubezpieczeniowego i prawa morskiego.

Bibliografia

Akty prawne

- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 listopada 1924 r. o prawie wekslowem (Dz. U. nr 100, p. 926 ze zm.).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 listopada 1924 r. o prawie czekowym (Dz. U. nr 100, poz. 927 ze zm.).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 28 grudnia 1924 r. o prawie o domach składowych (Dz. U. nr 114, poz. 1020).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 28 grudnia 1924 r. o uzupełnieniu przepisów rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 maja 1924 r. o przerechowaniu zobowiązań prywatno-prawnych (Dz. U. nr 115, poz. 1024).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 28 grudnia 1924 r. uzupełniające rozporządzenie z dnia 14 maja 1924 r. o przerechowaniu zobowiązań prywatnoprawnych w stosunku do wierzytelności z pożyczek, udzielonych przez b. rosyjskie banki ziemskie oraz b. rosyjskie towarzystwa kredytowe miejskie, których zarządy miały siedzibę prawną poza granicami Państwa Polskiego (Dz. U. nr 115, poz. 1025).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 28 grudnia 1924 r. o przerechowaniu zobowiązań związków samorządowych oraz obligacyj opartych na takich zobowiązaniach (Dz. U. nr 115, poz. 1026).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 28 grudnia 1924 r. o przerechowaniu gwarantowanych przez Państwo obligacyj i akcji kolei prywatnych w b. dzielnicy austriackiej tudzież obligacyj, opartych na zobowiązaniach tych kolei (Dz. U. nr 115, poz. 1027).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 28 grudnia 1924 r. o przerechowaniu zobowiązań Skarbu Państwa Austriackiego i Węgierskiego, tudzież zobowiązań funduszu krajowego galicyjskiego, które ciążyą na Skarbie Państwa Polskiego (Dz. U. nr 115, poz. 1028).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 28 grudnia 1924 r. o przerechowaniu na nową walutę i ustaleniu wartości zobowiązań, wynikających z przepisów o ubezpieczeniu i odszkodowaniu z tytułu wypadków przy pracy (Dz. U. nr 115, poz. 1029).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 28 grudnia 1924 r. o przerechowaniu należności innymi przepisami nieobjętych oraz o posiłkowym stosowaniu rozporządzenia z dnia 14 maja 1924 r. (Dz. U. nr 115, poz. 1030).
- Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 26 stycznia 1928 r. o kontroli ubezpieczeń (Dz. U. nr 9, poz. 64).

- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 marca 1928 r. – Prawo o spółkach akcyjnych (Dz. U. nr 39, poz. 383).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 27 października 1933 r. – Kodeks handlowy, Część I (Dz. U. nr 82, poz. 600).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 27 października 1933 r. Przepisy wprowadzające kodeks handlowy, Część I (Dz. U. nr 82, poz. 601).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 27 października 1933 r. – Prawo o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością (Dz. U. nr 82, poz. 602).
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz. U. nr 94, poz. 1037 ze zm.).

Źródła

- Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 120, Zespół: Gabinet Cywilny Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego w Warszawie, seria: Rada Ministrów, jednostka 2/2/0/3/120 Protokoły posiedzeń oraz ich duplikaty.
- Archiwum Polskiego Radia, „Wspomnienie sekretarza polskiej Rady Ministrów” (1) – prof. Bronisław Hełczyński, <https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/294358> (25.10.2017 odautorska transkrypcja nagrania).
- Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, S II 619, Teczka personalna B. Hełczyńskiego.
- „Gazeta Sądowa Warszawska” z 28 marca 1927 r., nr 13.
- „Gazeta Sądowa Warszawska” z 28 września 1936 r., nr 39.
- „Gazeta Sądowa Warszawska” z 28 czerwca 1937 r., nr 26.
- „Gazeta Sądowa Warszawska” z 29 listopada 1937 r., nr 48.
- „Gazeta Sądowa Warszawska” z 4 kwietnia 1938 r., nr 14.
- „Głos Sądownictwa” 1939 r. nr 3.
- „Głos Sądownictwa” 1939 r. nr 4.
- „Głos Sądownictwa” 1939 r. nr 6.
- Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Dział Ogólny, t. 1, z. 1-14.
- Komisja Kodyfikacyjna. Dział Ogólny, t. 1, z. 15-17.
- Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Sekcja Prawa Handlowego, t. 1, z. 3: Projekt kodeksu handlowego polskiego opracowany na wzorach projektu włoskiego przez referenta głównego, prof. dr. Antoniego Górskiego, Warszawa 1928.
- Komisja Kodyfikacyjna. Podkomisja Prawa Handlowego. z. 1: Projekt kodeksu handlowego uchwalony w pierwszym czytaniu przez Podkomisję prawa handlowego Komisji Kodyfikacyjnej, Warszawa 1933.
- Komisja Kodyfikacyjna. Podkomisja Prawa Handlowego, z. 2: I. Projekt kodeksu handlowego Część I przyjęty przez Kolegium uchwalające Komisji Kodyfikacyjnej w dniach 7-9 września 1933 r. II. Projekt przepisów wprowadzających kodeks handlowy, Część I przyjęty przez Kolegium uchwalające Komisji Kodyfikacyjnej w dniu 10 września 1933 r., Warszawa 1933 (nr 75 Zbioru Ogólnego Komisji Kodyfikacyjnej).

Komisja Kodyfikacyjna. Podkomisja Prawa Handlowego, z. 3: I. Projekt kodeksu handlowego Część I w nowym brzmieniu przyjęty przez Kolegium uchwalające Komisji Kodyfikacyjnej w dniach 4-6 maja września 1934 r. II. Projekt przepisów wprowadzających kodeks handlowy, Część I w nowym brzmieniu przyjęty przez Kolegium uchwalające Komisji Kodyfikacyjnej w dniu 6 maja 1934 r., Warszawa 1934.

„Palestra” 1929, nr 5.

„Palestra” 1936, nr 7-8.

„Rocznik Państwowego Urzędu Kontroli Ubezpieczeń” 1930.

„Rocznik Państwowego Urzędu Kontroli Ubezpieczeń” 1931.

„Rocznik Państwowego Urzędu Kontroli Ubezpieczeń” 1932.

„Rocznik Państwowego Urzędu Kontroli Ubezpieczeń” 1933.

„Rocznik Państwowego Urzędu Kontroli Ubezpieczeń” 1934.

„Rocznik Państwowego Urzędu Kontroli Ubezpieczeń” 1935.

„Rocznik Państwowego Urzędu Kontroli Ubezpieczeń” 1936.

„Rocznik Państwowego Urzędu Kontroli Ubezpieczeń” 1937.

„Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Prawniczy” 1935, z. 1.

Literatura i piśmiennictwo

Bartel W. M., *Udział przedstawicieli środowisk akademickich w pracach Komisji Kodyfikacyjnej (1919–1939)*, „Krakowskie Studia Prawnicze” 1990.

Bieniak M., *Rola adwokatów w pracach nad kodeksem zobowiązań*, „Palestra” 2009, nr 9-10.

Bierowski T., *Polskie Stowarzyszenie Prawa Morskiego*, „Głos Sądownictwa” 1936, nr 11 (Numer Morski).

Doliński A., *Austriackie prawo ubezpieczeń prywatnych*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1917, R. XLII.

Fryderyk Zoll 1865–1948. Prawnik – Uczony – Kodyfikator, red. A. Mączyński Kraków 1994.

Gawenda J.A.B., *Bronisław Helczyński jako uczonego*, „I Drugiej Serii XXIV Ogólnego Zbioru Rocznik Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie. Rok 1980–1981”, Londyn 1982.

Górnicki L., *Prawo cywilne w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919–1939*, Wrocław 2000.

Górnicki L., *Organizacyjne zagadnienia kodyfikacji prawa handlowego w Komisji Kodyfikacyjnej RP (1919–1939)*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, nr 2501, Prawo CCLXXXV, 2003.

Górnicki L., *Udział Stanisława Wróblewskiego w pracach Komisji Kodyfikacyjnej nad ustawami o prawie prywatnym międzynarodowym i międzydzielnicowym z 1926 r.*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2003, R. XII, z. 2.

Górnicki L., *Zagadnienie systematyki kodyfikacji prawa cywilnego i handlowego w pracach Komisji Kodyfikacyjnej (1919-1939)*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2004, z. 3.

- Górnicki L., *Prawo jako czynnik integracji państwa w latach II Rzeczypospolitej*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, nr 3375, Prawo CCCXIII, 2011.
- Górnicki L., *Unifikacja i kodyfikacja prawa o spółkach akcyjnych w II Rzeczypospolitej Polskiej*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2015, t. XIV, z. 1.
- Górnicki L., *Przewodnie konstrukcje i pojęcia Kodeksu handlowego z 1934 r.*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, nr 3644, Przegląd prawa i administracji CI, 2015.
- Górnicki L., *Prace Komisji Kodyfikacyjnej RP nad kodeksem handlowym z 1934 r. – organizacja i koncepcja kodyfikacyjna*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2015, nr 8.
- Grodziski S., *Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1981, z. 1.
- Grodziski S., *Z dziejów unifikacji polskiego prawa cywilnego*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1985, z. 2.
- Grodziski S., *Prace nad kodyfikacją i unifikacją polskiego prawa prywatnego (1919–1947)*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1992, z. 1-4.
- Grodziski S., *W osiemdziesięciolecie Komisji Kodyfikacyjnej (geneza i struktura)*, [w:] *Tworzenie prawa w Polsce. Tradycja i współczesność*, „Studia i Materiały”, t. 12, Warszawa 2000.
- Herbet A., Redzik A., *Prawo handlowe* [w:] *Synteza Prawa Polskiego 1918–1939*, red. T. Guz, J. Głuchowski, M.R. Pałubska, Warszawa 2013.
- Hełczyński B., *O prawach mniejszości w spółkach akcyjnych*, „Themis Polska” 1928/1929, t. IV.
- Hełczyński B., *Domy i waranty*, [w:] *Encyklopedia podręczna prawa publicznego (konstytucyjnego, administracyjnego i międzynarodowego)*, t. 1, red. Z. Cybichowski, Warszawa 1930.
- Hełczyński B., *Kupiec i czynności handlowe w świetle polskiego prawa międzynarodowego prywatnego*, [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Fryderyka Zolla*, Kraków 1935.
- Hełczyński B., *Ubezpieczenie życiowe na korzyść osoby trzeciej a prawa wierzycieli*, „Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne” 1939, R. XXXII, z. 1-6.
- Hełczyński B., *Prezydent Mościcki widziany oczami szefa jego Kancelarii Cywilnej*, „Niepodległość”, t. 4, Londyn 1958.
- Hełczyński B., *Zarys prawa handlowego* (skrypt), Londyn 1943.
- Jastrzębski R., *Kodyfikacja i unifikacja polskiego prawa czekowego*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2011, t. X.
- Kobyłska A., *Profesor Bronisław Hełczyński (1890–1978) – ostatni Pierwszy prezes Najwyższego Trybunału Administracyjnego* [w:] *Polska myśl prawnicza w XIX i XX wieku*, red. P. Majer, M. Seroka, K.M. Wojciechowski, Olsztyn 2012.
- Kraczkowski R., *Aparat legislacyjny rządu w II Rzeczypospolitej*, „Państwo i Prawo” 1982, z. 7.
- Lityński A., *Wydział karny Komisji Kodyfikacyjnej II Rzeczypospolitej. Dzieje prac nad częścią ogólną kodeksu karnego*, Katowice 1991.
- Lityński A., *Pół wieku kodyfikacji prawa w Polsce (1919–1969)*, Tychy 2001.
- Majchrowski J. (red.), *Kto był kim w Drugiej w Rzeczypospolitej*, Warszawa 1994.

- Markiewicz J., *Kształtowanie się polskiego systemu prawa sądowego i jego twórcy w okresie międzywojennym 1919–1939 (Wybrane zagadnienia)*, „Teki Kom. Praw.–OL PAN” 2010.
- Mazurek I., *Specyfika prac Komisji Kodyfikacyjnej w procesie unifikacji prawa w II Rzeczypospolitej*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2014.
- Mazuryk M., Sadowski I., *Organizacja i funkcjonowanie Komisji Kodyfikacyjnych prawa cywilnego w latach 1919–1989. Zarys problematyki*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2013, t. XXII, nr 1.
- Milewski S., Redzik A., *Themis i PHEME. Czasopiśmiennictwo prawnicze w Polsce do 1939 r.*, Warszawa 2011.
- Mogilnicki A., *Wspomnienia adwokata i sędziego*, oprac. B. Izdebska, Warszawa 2016, s. 224–225.
- Mohyluk M., *Porządkowanie prawa w II Rzeczypospolitej: Komisja Kodyfikacyjna i Rada Prawnicza*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1999, z. 1–2.
- Najdus W., *Zygmunt Marek: prawnik i polityk 1872–1931*, Warszawa 1992.
- Plaza S., *Kodyfikacja prawa w Polsce międzywojennej*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2005, z. 1.
- Pol K., *Poczet prawników polskich XIX–XX w.*, Warszawa 2011.
- Prawo handlowe*, red. J. Okolski, M. Modrzejewska Warszawa 2012.
- Radwan A., Redzik A., *O dwóch dwudziestoleciach i trzech jubileuszach prawa handlowego w Polsce*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2009, nr 9.
- Radwański Z., *Kształtowanie się polskiego systemu prawnego w pierwszych latach II Rzeczypospolitej*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1969, z. 1.
- Radwański Z., *Prawo cywilne i proces cywilny*, [w:] *Historia państwa i prawa polskiego 1918–1939*, t. V, Warszawa 1968.
- Redzik A., *Mieczysław Honzatko – profesor, kodyfikator, adwokat*, „Palestra” 2005, nr 11–12.
- Redzik A., *Roman Longchamps de Berier (1883–1941)*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2006, z. 1.
- Redzik A., *Profesor Ernest Till (1846–1926) – w stuścisiedemdziesiątym urodzin i osiemdziesiątym śmiertci*, „Palestra” 2006, nr 3–4.
- Redzik A., *Aleksander Doliński (1866–1930). Profesor prawa handlowego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2007, z. 2.
- Redzik A., *Kazimierz Przybyłowski (1900–1987)*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2007, z. 4.
- Redzik A., *Prawo prywatne na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie*, Warszawa 2009.
- Redzik A., *Komisja tworzenia dobrego prawa*, „Palestra” 2009, z. 9–12.
- Redzik A., *Eugeniusz Waśkowski (1866–1942). W siedemdziesiątym śmiertci wybitnego uczonego i adwokata*, „Palestra” 2012, nr 9–10.
- Redzik A. (red.), *Uniwersytet Jana Kazimierza w Lwowie*, Kraków 2015.
- Redzik A., *Maurycy Allerhand jako znawca i kodyfikator prawa upadłościowego*, „Palestra” 2016, nr 13.

- Sójka-Zielińska K., *Organizacja prac nad kodyfikacją prawa cywilnego w Polsce międzywojennej*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1969, z. 2.
- Sójka-Zielińska K., *Ernest Till (1846–1926)*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1997, z. 3.
- Sójka-Zielińska K., *Z doświadczeń kodyfikacji prawa cywilnego w II Rzeczypospolitej*, [w:] *Tworzenie prawa w Polsce. Tradycja i współczesność*, „Studia i Materiały”, t. 12, Warszawa 2000.
- Szczerbiński M., Wieczorek G., *Legionista, naukowiec, polityk. Życie i działalność profesora Bronisława Hełczyńskiego (1890–1978) w kraju i na obczyźnie*, [w:] *Między historią a prawem. Tom studiów dedykowany pamięci Bronisława Hełczyńskiego (1890–1978)* red. P. Leszczyński, R. Nir, M. Szczerbiński, Gorzów Wlkp. 2007.
- Wołodkiewicz W., *Stanisław Wróblewski – kodyfikator*, „Krakowskie Studia Prawnicze” 1990.
- Wołodkiewicz W., *Ignacy Koschembahr-Łyskowski – romanista, cywilista, kodyfikator*, „Studia Iuridica” 1995, t. XXIX.
- Wspomnienia Fryderyka Zolla (1865–1948)*, oprac. I. Homola Skąpska, Kraków 2000.
- Zaorski K., *Bronisław Hełczyński jako Pierwszy Prezes Najwyższego Trybunału Administracyjnego (1934–1939)*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2017, nr 2.
- Zoll F., Hełczyński B., *Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 maja 1924 r. o przerachowaniu zobowiązań prywatno-prawnych, z motywami i objaśnieniami oraz dodatkiem dla nieprawników*, Warszawa 1924.
- Zoll F., *Ś.p. Stanisław Wróblewski*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1939, z. 1, s. 7–15.
- Żukowski P. M., *Wychowankowie Uniwersytetu Jagiellońskiego w Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939*, „Palestra” 2009, nr 9–10.

STRESZCZENIE

W opracowaniu przedstawiono powody, które mogły zadecydować o powołaniu Bronisława Hełczyńskiego na członka Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej w 1928 r. Wśród nich autor wymienia doświadczenie legislacyjne, które Bronisław Hełczyński zdobył w czasie służby państwowej w Prezydium Rady Ministrów; jego zainteresowania naukowe prawem handlowym oraz ugruntowaną w gronie profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego, będących znaczącymi członkami Komisji Kodyfikacyjnej, bardzo dobrą opinię o Bronisławie Hełczyńskim.

Przede wszystkim jednak w artykule prezentowany jest osobisty wkład Bronisława Hełczyńskiego w prace Komisji nad unifikacją i kodyfikacją prawa handlowego. Autor zauważa, że Bronisław Hełczyński był jednym z kilku prawników, którzy redagowali polski Kodeks handlowy z 1934 r. Podkreśla także, że na przestrzeni 11 lat działalności w Komisji Kodyfikacyjnej Bronisławowi Hełczyńskiemu pełnił funkcje, które wymagały nie tylko wysokich kwalifikacji prawniczych, ale także znacznego zaangażowania.

Zdaniem autora również tam, gdzie udział prof. Hełczyńskiego w dziele kodyfikacji nie przyniósł przed wybuchem drugiej II światowej wymiernego efektu ustawodawczego, należy dostrzegać pozytyw. Prace nad prawem morskim i rzeczonym

prowadzone przy udziale Hełczyńskiego, choć nieukończone, przyniosły korzyść w postaci rozwoju nauki. Polskie Stowarzyszenie Prawa Morskiego, na którego czele stanął Hełczyński, dało wyraźny impuls do podjęcia badań naukowych i wymiany myśli prawniczej na forum krajowym i międzynarodowym.

W artykule zauważa się także osobisty wkład Hełczyńskiego w przygotowanie projektu dotyczącego prywatnego prawa ubezpieczeniowego. Zdaniem autora, projekt ten stanowił koncepcję dojrzałą i starannie przemyślaną. Bazował na wynikach badań komparatystycznych ustawodawstwa innych państw, w tym obowiązujących w Polsce regulacji pozaborczych.

Opracowanie zostało przygotowane na podstawie oficjalnych wydawnictw Komisji Kodyfikacyjnej, przedwojennej prasy, publikacji o charakterze wspomnień oraz archiwalnych audycji radiowych.

SUMMARY

The participation of Bronisław Hełczyński in the works of the Codification Commission of the Republic of Poland

The article indicates the reasons that may have led to the appointment of Bronisław Hełczyński as a member of the Codification Commission of the Republic of Poland in 1928. Among these reasons, the author lists the legislative experience that Hełczyński acquired during state service in the Council of Ministers; his scientific interests in commercial law and the very high opinion of him held by a group of professors of the Jagiellonian University (significant members of the Codification Commission).

Above all, the study presents the personal contribution of Bronisław Hełczyński to the work on unification and codification of the commercial law of the Republic of Poland. The author notes that Hełczyński was one of several lawyers who edited the Polish Commercial Code from 1934. He emphasises that during the 11 years of activity on the Codification Commission, Bronisław Hełczyński held functions that required not only high legal qualifications, but also required significant effort.

The article also presents other positive aspects of Hełczyński's codification activity. As an example, the author cites his work on maritime law. This work, although it was not completed, brought about the development of science. The Polish Maritime Law Association, headed by Hełczyński, provided the stimulus to undertake scientific research and the exchange of legal thought at both national and international level.

The article also draws attention to Hełczyński's personal contribution to the preparation of a private insurance law project. According to the author, this project was a mature and carefully thought out conception that resulted from comparative research on the legislation of other countries.

The study is based on official publications of the Codification Commission, pre-war press releases, published memoirs and archival radio programs.